

A ZENEI ÉNKÉP JELLEMZŐI ÉS ÖSSZEFÜGGÉSE A ZENEI KÉPESSÉGEKKEL HETEDIK OSZTÁLYOSOK KÖRÉBEN

Janurik Márta*, Szabó Norbert és Józsa Krisztián*****

** Szegedi Tudományegyetem Bartók Béla Művészeti Kar*

*** Szegedi Tudományegyetem Bartók Béla Művészeti Kar; Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Neveléstudományi Intézet*

**** Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi Intézet; Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Neveléstudományi Intézet*

A zeneoktatás és a zenei nevelés célja a zene és a zenei tevékenységek iránt nyitott, a zenei tevékenységekben örömet lelő, mindezeket élvezetesnek és értékesnek tartó személyiségformálás. Ennek a megközelítésnek fontos részét képezi magának a zenei énképnek az alakítása, alakulása. A zenei énkép olyan affektív tényező, amely a zenéhez való viszonyulást, a különböző zenei tevékenységekben való részvételi hajlandóságot nagymértékben befolyásolhatja. Éppen ezért fontos kérdés, mi jellemzi a tanulók zenei énképét. Milyen szerepet játszanak a „zenekedvelő” személyiséggé formálódásban maguk a zenei képességek? Milyen mértékben van hatással a zenei énképre a zenei képességek fejlettsége, amelyek fejlődését a tanulás, ugyanakkor az adottságok is meghatározzák? A zenei énkép formálódásában további fontos tényező az otthoni zenei légkör, a család zenei érték közvetítő szerepe. A család, a szülők zeneszeretete, a hangszerstanulás – ami sok esetben szintén szülői hatás következménye – olyan tényezők, amelyek hatást gyakorolhatnak a zenei énképre. További fontos kérdés, hogy reális képet alkotnak-e a tanulók saját zenei képességeik fejlettségéről, zenei fejlődési lehetőségeikről.

Kutatásunkban e kérdések megválaszolására a zenei énkép komponenseit, tágabb összefüggésrendszerét vizsgáltuk 7. évfolyamos tanulók (N=145) bevonásával. A zenei énképre összetett, többdimenziós pszichológiai konstruktként tekintünk, melynek mérése a MUSCI_youth (Musical Self-Concept Inquiry) kérdőívet alkalmaztuk. Eredményeink alapján az ének-zene oktatás módszertani megújulására vonatkozó következtetéseket szintén megfogalmazunk.

A zenei énkép

Azokat a meggyőződéseket, vélekedéseket, ismereteket, amelyeket az emberek önmagukra vonatkozóan igaznak vélnek, énképnek nevezik. Az énkép a gyermeki fejlődés során egyre jobban differenciálódik, fokozatosan komplex, hierarchikus, többdimenziós rendszerré válik. Nagy különbségek jellemezhetik, hogy egy személy hogyan gondolkodik, milyen képet alakít ki saját magáról különböző területekkel, például a sporttal, társas kapcsolataival vagy a testalkatával összefüggésben (Huang, 2011; Marsh, Byrne, & Shavelson, 1992; Spychiger, Gruber, & Olbertz, 2009).

Az énkép iskolai tanuláshoz kapcsolódó komponenseit tanulási énképnek nevezik (Gogol, Brunner, Martin, Preckel, & Goetz, 2017; Józsa, 2007). A tanulási énkép – mint az iskolai eredményesség egyik meghatározó tényezője – az 1980-as évek végén került a pedagógia nemzetközi szakirodalmának intenzíven kutatott fogalmi közé (Marsh, Byrne, & Shavelson, 1992). Empirikus munkák sokasága igazolta, hogy elkülönülnek egymástól a különböző tantárgyakhoz, a különböző képességekhez kapcsolódó énkép-összetevők (Józsa, 1999; Spychiger, Gruber, & Olbertz, 2009; Szenczi, 2008). Az empirikus vizsgálatokból az is kiderült, hogy a gyermekek jelentős hányada a tanulással kapcsolatos önmagáról kialakított képet szinte teljesen kirekeszti, egészen más dimenzióként kezeli, mint önmaga általános megítélését. Ezen nem is csodálkozhatunk, ha az iskolapadban kudarcok sokaságával küszködő gyermekek tömegeit tekintjük, hiszen ez az énvédő mechanizmus természetes következménye (Geen, 1995).

Jogosan vetődik fel a kérdés: mi az ok és mi az okozat? A jó tanulmányi eredmény, a sikerek alakítanak ki pozitív tanulási énképet, vagy a pozitív én von maga után jobb eredményeket? A kérdésre nem lehet igennel vagy nemmel válaszolni, a hatás kölcsönös, azonban a hosszabb időszakot átölelő longitudinális vizsgálatok azt mutatják, hogy a tanulási énkép nagyobb mértékben befolyásolta a későbbi tanulói teljesítményt, mint a teljesítmény a későbbi énképet (Huang, 2011).

A zenei énkép (*musical self-concept*) a sokdimenziós énkép egyik összetevője. Olyan meggyőzések, vélekedések, ismeretek, amelyeket az egyén a zenéhez kapcsolódóan önmagára vonatkozóan igaznak vél. Az egyén azon válaszai, amelyek a „ki vagyok én” és a „mire vagyok képes” jellegű kérdésekhez kapcsolódnak a zenével kapcsolatban (Spychiger, 2017).

A zenei énképről Vispoel (2003) alkotott átfogó modellt, mely érint mind általános, mind specifikus területeket. A zenei énképet összetevőkre bontja: éneklés, hangszerjáték, kottaolvasás, komponálás, hallás és tánc. Az elméleti modell alapján kialakított 84 tételes mérőeszköz a kutatások során gyakran használt, jó validitást és reliabilitást mutató mérőeszköz. A kérdőív rövidített változatát Morin, Scalas, Vispoel, Marsh és Wen (2015) tanulmánya közli.

A vizsgálatok alapján a zenei énkép hierarchikusan strukturált, összetevői közül az éneklésről és a táncról alkotott énkép relatíve elkülönül, míg a többi faktor erősebb kapcsolatot mutat. A zenei képességek általános énrögzítésében főiskolások és egyetemisták vizsgálata alapján elsősorban a hangszeres zenei képességek és a halláshoz kapcsolódó

képességek dominálnak (Vispoel, 2003). A kamaszkor elején a kulcsösszetevők a kotta-olvasás, az éneklés és a hangszerjáték. A zenei énkép legjelentősebb faktorának a hangszerjáték bizonyult, az alulértékelt hangszeres képességek alacsonyabb önértékeléssel párosulnak. Emellett a zenei énkép formálódásában annak is szerepe van, hogy az egyén milyen jelentőséget, fontosságot tulajdonít a zenei képességeinek, fontosak ezek számára, vagy esetleg lényegtelenek (Scalas, Marsh, Vispoel, Morin, & Wen, 2016).

A zenei énkép kapcsolatot mutat egy általánosabb, a művészeti tevékenységekre vonatkozó énképpel is. Ez a kapcsolat erősödik abban az esetben, ha a zenei képességek fejlettsége az egyén számára fontosabb (Vispoel, 2003). Az is kimutatható, hogy a pozitív zenei énkép pozitív elvárásokkal társul a zenei eredményesség tekintetében, valamint előrejelző ereje van a zenei tevékenységek irányában történő nagyobb erőfeszítésekre és a jobb teljesítményre (Schmidt, 2005). Emellett a motivációval, különösképpen a gyakorlás iránti önjutalmazó (intrinzik) motivációval való összefüggése is kimutatható (Schmidt, 2005; West, 2013).

Az iskolán kívüli zenetanulásban, a zenetanulás iránti kitartásban kitüntetett szerepet játszik a zenei énkép. Clements (2002) vizsgálatában a zenetanulás folytatását leginkább meghatározó négy faktor a pozitív zenei énkép, a zene iránti pozitív attitűd, a pozitív hozzájárulás a társak részéről, valamint a zenetanulással kapcsolatosan felmerülő alacsonyabb költségek voltak. Szignifikáns magyarázóerőt mutatott még a zenetanár által magas szintűnek értékelt képességek és a család zenei háttere.

A zenei énkép-vizsgálatok jelentős része a zenészek, zenét tanulók, zenetanárok, zeneileg tehetségesek körét érintette. A kutatásoknak egy kisebb része azonban a zenével közelebbi kapcsolatba nem kerülő, amatőr szinten sem zenélők zenei énképének vizsgálatával is foglalkozott. A zenei énképet befolyásolhatja például, hogy milyen kulturális értéket tulajdonítanak a zenei tevékenységeknek az egyén környezetében. A diákok családja és a tanáraik zenéhez való viszonyulása szintén hatást gyakorol, emellett a diákok egymásra is hatással vannak a zenei énkép formálódása során (Hargreaves, Purves, Welch, & Marshall, 2007; Isbell, 2014; Wang, 2006).

Tágabb, többdimenziós keretbe helyezik a zenei énkép vizsgálatát Spychiger és munkatársai (2009). Többdimenziós modelljük abból indul ki, hogy nemcsak a valamilyen formában zenével foglalkozók, hanem mindenki rendelkezik zenei énképpel. Elkülönítik a zenével összefüggő érzelmi, szociális, fizikai, kognitív és spirituális összetevőt. Ez az elméleti kiterjesztés lehetővé teszi az egyén zenével összefüggő énképének felmérését (Spychiger et al., 2009). Hivatásos és amatőr zenészekkel, csak otthon zenélő „szabadidős zenészekkel”, zenével dolgozókkal és a zenét „csak” meghallgatókkal végzett vizsgálatában a zenei énkép összetevői a részminták szerint eltérőek. A kognitív komponens legmagasabb szintje a hivatásos zenészeknél, valamint a zenével dolgozóknál volt kimutatható, míg a spirituális összetevő legmagasabb szintje a „szabadidős” zenészekre jellemző. A zenével csak zenehallgatás formájában találkozó részminta esetében kapták a legalacsonyabb átlagértéket mind a kognitív, mind a szociális, mind a spirituális komponensre vonatkozóan. A kérdőív egy további változatával (MUSCI_youth) Fiedler és Spychiger (2017) német középiskolás tanulókkal folytatott vizsgálatot. Tanulmányunkban ezekkel a német eredményekkel a saját vizsgálatunk eredményeit is összevetjük.

Az alapfokú zenei oktatásban a legtöbb zenei tevékenység az énekléshez kötődik. Ily módon azok a tanulók, akik úgy érzik, hogy nem énekelnek jól, azt feltételezhetik, hogy nem elég jók ebben, negatívabban viszonyulhatnak a zenéhez. Korábbi tanulmányok kimutatták, hogy azok a tanulók, akik azt a képet alakítják ki önmagukról, hogy „rossz énekesek”, nem szívesen vesznek részt zenei tevékenységekben (Whidden, 2010). Azok az egyének, akik önmagukról úgy vélekednek, hogy nincsen „zenei hallásuk”, azok úgy vélik, nem muzikálisak, illetve tartózkodnak mindenféle zenei tevékenységtől. Ezt az állapotot állandósultnak tartják, és rendkívül behatároltnak érzik azokat a lehetőségeket, zenei célokat, amelyek teljesíthetők számukra. Sokan közülük átlagos zenei észlelési és éneklési képességekkel rendelkeznek, azonban sokkal fejlettebb társaikkal hasonlítják össze önmagukat, ezért nem szívesen énekelnek mások előtt, zenei képességeik aktuális fejlettségére pedig észlelt éneklési képességeik alapján következtetnek (Sloboda, Wise, & Peretz, 2005). Demorest, Kelley és Pfordresher (2017) általános iskolai tanulók körében folytatott vizsgálata szintén megerősíti, hogy sok tanuló esetében az éneklési képesség észlelt fejlettsége nem fedi a valóságot. Szintén ezt támasztja alá Mizener (1993) kutatása: az éneklés kimutatott fejlettsége és az éneklés észlelt fejlettsége között nem volt szignifikáns kapcsolat.

Zenei észlelés és zenei reprodukció

A zenei mintázatok észlelése, a zenei tevékenységekre való alkalmasság, valamint a zene élvezete univerzális képesség. A szűkebb értelemben vett zenei képességek közé azok sorolhatók, amelyek teljes mértékben zenei tartalmakhoz kapcsolódnak. Valamennyi összetettebb zenei képesség alapja az auditív információkkal végzett kognitív műveleteken alapuló zenei észlelés. A zenei észlelés fontos összetevői az akusztikus jel analízise, a hangközviszonyok és a zene szintaktikai és szemantikai feldolgozása, valamint a zene által kiváltott (pre)motoros tevékenységek (Koelsch, 2014). A zenei észlelés moduláris elmélete alapján a zenei feldolgozásért felelős modulon belül a zenei hangmintázatok hangmagasságon alapuló feldolgozása, valamint az időbeli vagy temporális feldolgozása egymástól elkülönül (Peretz, 2009). A hangmagasságon alapuló észlelés a zenei hangmintázatok három fontos tulajdonságára irányul: a hangmagasság, melynek domináns összetevői a zenei hangok frekvenciáinak pontos észlelése, a melódia, a hangok mozgásirányainak felismerése, valamint a harmónia, a hangnem, a tonális hierarchia és a harmóniaváltozások észlelése. A ritmust a zenében két önálló hierarchikus szerveződés jellemzi, a csoportosítás, melynek során a kisebb egységek nagyobb, majd még nagyobb egységekbe szerveződnek, valamint a metrum, ami a hangsúlyos és hangsúlytalan ritmikai elemek szabályos váltakozásából származik (Jackendoff & Lerdahl, 2006).

A zenei észlelés és reprodukció fejlődése éveken át tartó folyamat, kognitív fejlődés, valamint zenei tapasztalatok eredménye, melyben meghatározó szerepet játszik a gyermekkor (Altenmüller & Schneider, 2012; Asztalos & Csapó, 2017; Shanin, Roberts, & Trainor, 2004; Overly et al., 2004). A zenei észlelés a hallás utáni megkülönböztetés fej-

lettsége alapján vizsgálható. Fejlődéséhez fogalmi fejlettségre, explicit tudásra van szükség. Ebben szerepet játszik a zenei hangoknak és relációinak megfigyelése, elemzése, azonosságok és különbözőségek felismerése. Olyan fogalompárok megértésére, továbbá ezek zenei hangmintázatokra vonatkoztatott használatára van szükség, mint például lassú-gyors, halk-hangos vagy magas-mély (Turmezezné & Balogh, 2009). A megfigyelésben és azonosításban más fontos kognitív tényezők is szerepet játszanak, például a rövid távú memória és a figyelem. A zenei észlelés iskolai környezetben való fejlődéséről Asztalos (2014) 1–11. évfolyamos tanulókkal folytatott keresztmetszeti vizsgálatot. Eredményei alapján a fejlődés nem gyors ütemű, az alsó tagozatos korosztályban, valamint a középiskolai osztályokban szignifikáns fejlődés csak két évente mutatható ki. Azonban az 5., a 6. és a 7. osztályosok átlageredményei között nincs szignifikáns különbség. A zenei észlelés szignifikáns fejlődése csak 8. évfolyamon volt kimutatható. A szubtesztek elemzése alapján az általános iskola első szakasza a fejlődés szempontjából különösen fontos periódus.

A reprodukció, a dallamok hallás utáni éneklése és a megadott ritmikai mintázatok tapsolása vagy kopogása szintén összetett tevékenységek. Korábbi kutatások komplex rendszereket mutattak ki a gyakorlott éneklés és a ritmusreprodukció hátterében. Berkowska és Dalla Bella (2009) *vocal-sensorimotor loop model*-je alapján a perceptuális és motoros tervező komponensek, a memóriaműködés, az auditorikus és a motoros feltérképezés, valamint a komplex visszajelző mechanizmusok működése az éneklés fontos összetevői. A ritmusreprodukció fejlődésében ugyancsak szerepet játszik a munkamemória, a figyelem, a motoros kontroll, a koordináció és a tervezés (Drake, Jones, & Baruch, 2000).

A ritmustapsolás 6–10 éves kor között gyors fejlődést mutat. Erős (1992) longitudinális vizsgálatában, hatévesek körében – annak ellenére, hogy ezekben a feladatokban már nehezebb ritmusképletek, közöttük triolák és tizenhatodok is szerepeltek – az együtemes ritmusképletek mindegyikét már 50% feletti megoldási arány jellemezte. Tízéves korig gyorsütemű a fejlődés, ami 14 éves korra lelassul. Turmezezné és Balogh (2009) longitudinális kutatásában a legnagyobb előrehaladást szintén a ritmustapsolás fejlődése mutatta alsó tagozaton három egymást követő évben. Véleményük szerint a ritmustapsolás ugrászerű fejlődésében a ritmikai tapasztalatok gyarapodása mellett a mozgáskoordináció fejlődésének is szerepe lehet.

A ritmustapsoláshoz szükséges mozgáskoordináció hamarabb fejlődik, ám a tiszta éneklés képessége nem alakul ki mindenkinél az életkor előrehaladtával (Turmezezné & Balogh, 2009). Erős (1992) a dallaméneklésnél a rövid és a hosszú motívumok visszaéneklése közötti sikeresség eltéréseire hívja fel a figyelmet, valamint a tartalmi jellemzőktől való meghatározottságot emeli ki. A visszaéneklés sikerességének legfőbb meghatározója a dallam hosszúsága, ami a memória fejlettségével is szorosan összefügg (Erős, 1992). Az iskolás korcsoportokban a hangkészlet szerinti megoszlás is nyomon követhető. A tízévesek számára például a rövid, módosítás nélküli dallamok voltak a legkönnyebben elénekelhetők, majd a négyütemes pentaton és a kétütemes alterált hangos motívumok következnek. A hosszú, módosított hangú dallamok visszaéneklése bizonyult a legnehezebbnek.

A zenei észlelés és a reprodukció fejlettsége között óvodáskorban, 4-5 éves korban még nincs kapcsolat. Ezzel szemben hatéves korban már szignifikáns a korreláció (Janurik

& Józsa, 2013). A zenei észlelés és a reprodukció közötti korrelációs együttható 7. osztályban is csak közepes kapcsolatra utal. Nem helyes tehát az a szemlélet, ami a pedagógusok körében – és bizonyos mértékig még a zenepedagógusoknál is – érzékelhető, miszerint a zenei észlelés fejlettségére pusztán az éneklés fejlettsége alapján következtetünk (ezzel összefüggésben l. még Janurik & Józsa, 2018). Szintén a hallás utáni megkülönböztetéshez kapcsolódó fogalmi fejlettség igényét támasztja alá Janurik és Józsa (2016) tipikusan fejlődő és enyhén értelmi fogyatékos gyermekekkel folytatott vizsgálata. A dallam-megkülönböztetés terén a tipikusan fejlődő és enyhén értelmi fogyatékos gyermekek fejlettsége között 2. osztályban még nincs szignifikáns különbség, a tipikusan fejlődő gyermekek szignifikáns fejlődési előnye csak 3. osztályban mutatható ki. A hangköz-megkülönböztetés terén hasonlóképpen, mindössze egy évvel korábban, 2. osztályban mutatható ki a tipikus fejlődésű gyermekek előnye. A ritmikai mintázatok megkülönböztetéséhez szükséges kognitív fejlettség kezdete 6-7 éves korra tehető. Még nincs 4-5 éves kor között fejlődés a ritmus megkülönböztetése terén, azonban hatéves korra jelentős az előrelépés (Janurik & Józsa, 2013).

Célok, kutatási kérdések

Tudomásunk szerint a zenei énképhez kapcsolódó empirikus vizsgálatot korábban még nem végeztek hazánkban. Ezért kutatásunk célja a tanulók zenei énképének vizsgálata volt. Kutatási kérdéseink: (1) Mi jellemzi a 7. évfolyamos tanulók zenei énképét? (2) Mi jellemzi a zenei énkép dimenzióit? (3) Milyen összefüggések vannak az énkép dimenziói között? (4) Milyen magyarázóerővel bírnak a zenei énkép összetevői az általános zenei énképben?

Háttérváltozók segítségével a következő összefüggéseket vizsgáltuk: (1) Milyen szerepet játszik a zenei énkép alakulásában az otthoni zenei háttér? (2) Van-e szerepe a zenei képességekkel összefüggő énkép alakulásában az éneklés és hangszerjáték során észlelt egyéni fejlődési lehetőségeknek? (3) Milyen mértékben tartják a zenei fejlődésük szempontjából „hasznosnak” az ének-zene órákat a 7. osztályosok? (4) Milyen összefüggések mutathatók ki az iskolán kívüli hangszerstanulás, az anya iskolai végzettsége, az iskola iránti attitűd és a zenei énkép között? (5) Milyen szerepet játszik a zenei énkép formálódásában a zenei képességek fejlettsége, a tanulók zenei képességekről alkotott vélekedései, a családi zenei háttér és a hangszerstanulás? (6) Milyen nemek közötti különbségek mutathatók ki ezekben a változóknak?

A vizsgálat módszere

Minta

A vizsgálatot 145 7. évfolyamos tanuló (71 fiú és 74 lány) bevonásával folytattuk egy dél-magyarországi nagyváros négy iskolájában. Az anya iskolai végzettsége szerint három részmintát különítettünk el: alapfokú (8 fő), középfokú (59 fő) és felsőfokú (77 fő) végzettségű részmintákat. A kutatásban összesen hét osztály tanulói vettek részt. Mintaválasztásunkat egyrészt az indokolta, hogy a pedagógusok gyakorlati tapasztalatai alapján a 7. évfolyamosok korosztálya az ének-zene oktatása szempontjából talán a legnagyobb kihívást jelentő korosztály. A kamaszkor kezdete egyrészt a biológiai változások és a pszichológiai fejlődés fontos periódusa, melynek során a serdülők életszemlélete és viselkedése is változik. Az ének-zene oktatás szempontjából ekkor problémás lehet például a fiúknál jelentkező mutálás is és az ezzel összefüggő nehézségek köre. A 7. évfolyamosok ének-zene órák iránti motiválatlanságát, az éneklés és más zenei tevékenységek iránti közömbösségét több hazai attitűdvizsgálat szintén kimutatta (pl. Janurik, 2009; Janurik & Józsa, 2018).

Mérőeszközök

Zenei énkép

A zenei énkép vizsgálatára Spychiger Adjusted Musical Self-Concept Inquiry (MUSCI_youth) mérőeszközét használtuk (a kérdőív leírását l. Fiedler & Spychiger, 2017 p. 169). A mérőeszköz 28 állítást tartalmaz, melyek a zenei énkép hat dimenzióját mérik négyfokú Likert-skálán: (1) *Hangulat és életvezetés* (6 tétel), (2) *Közösség* (4 tétel), (3) *Zenei képességek* (5 tétel), (4) *Mozgás és tánc* (4 tétel), (5) *Zenei eszménykép* (5 tétel), (6) *Adaptív zenei én* (4 tétel). A kérdőív felépítését és tételeit, valamint a reliabilitásmutatókat az 1. táblázat mutatja.

Az eredeti MUSCI_youth kérdőív zenei képességekre vonatkozó dimenziója öt tételből áll, a zeneiképesség-területek közül csak az éneklés fejlettségének megítélésével összefüggő tételeket tartalmaz. Annak érdekében, hogy további zenei képességek is vizsgálhatók legyenek, egy-egy állítást fogalmazzunk meg a ritmikai készségek fejlettségére, illetve a zenei észlelésre vonatkozóan is. A közgondolkodásban a zenei hangok észlelésével összefüggésben általánosan a „zenei hallás” fogalma elterjedt, ezért az észleléssel összefüggésben ezt a kifejezést használtuk. A ritmikai képességekre vonatkozóan a közhasználatban a leginkább elterjedt „ritmusérzék” kifejezéssel éltünk. A zenei képességek dimenzióhoz általunk hozzátett két tétel a következő: „Jó a ritmusérzésem”; „Jó a zenei hallásom”.

A kérdőív tételeire adandó válaszok és a hozzájuk kapcsolt értékek a következők: (1) hamis, (2) többnyire hamis, (3) többnyire igaz, (4) igaz. Annak érdekében, hogy a negatív állításokra adott válaszok a pozitív állításokkal azonos módon kezelhetők legyenek, a negatív állítások értékeit átkódoltuk (1→4; 2→3; 3→2; 4→1).

1. táblázat. A Zenei énkép (MUSCI_youth) kérdőív dimenziói, tételai, valamint megbízhatósági mutatói

<i>Dimenzió, tétel</i>	<i>Cronbach-α</i>
<i>Hangulat és életvezetés (Mood Management)</i>	0,76
1. A zene megkönnyíti számomra a napi rutinfeladatok elvégzését.	
2. A zene hozzájárul a hangulatom javításához.	
3. Amikor zenét hallgatok, elmúlik a szomorúságom.	
4. A zene segít abban, hogy lecsillapítsam az indulataimat.	
5. A zene segít abban, hogy pihenjek, ellazuljak.	
6. A zene segít abban, hogy megküzdjek a stresszel.	
<i>Közösség (Community)</i>	0,73
7. Az a legélvezetesebb számomra, ha egy vidáman zenélő, éneklő társaságban vagyok.	
8. Könnyebben beilleszkedem egy társaságba a zene segítségével.	
9. Szükségem van arra, hogy részt vegyek zenei eseményeken azért, hogy emberekkel találkozzam.	
10. A zene egy közösséghez való tartozás lehetőségét nyújtja számomra, sokkal inkább, mint bármi más.	
<i>Zenei képességek (Musical Ability)</i>	0,84
11. Jól tudok énekelni.	
12. Jó a ritmusérzésem.*	
13. Jó a zenei hallásom.*	
14. A zenei képességeim átlag felettiek.	
15. Tudok segíteni másoknak a zenetanulásban.	
16. Nincsenek jó zenei képességeim. (R)	
17. Hangszeren játszani túlságosan nehéz nekem. (R)	
<i>Mozgás és tánc (Movement & Dance)</i>	0,73
18. Szenvedélyesen szeretek táncolni.	
19. A tánc kielégíti a fizikai mozgás iránti szükségleteimet.	
20. Ha lehet, elkerülöm a táncolást, mert nem táncolok jól. (R)	
21. Könnyen mozogok a zene ritmusára.	
<i>Zenei eszménykép (Ideal Musical Self)</i>	0,82
22. Szeretném, ha jobb lennék a zenében.	
23. Szeretném sokkal jobban megérteni a zenét.	
24. Sajnálom, hogy nem vagyok zeneileg kreatívabb, nem tudok új, érdekes dallamokat, ritmusokat, zenéket kitalálni.	
25. Szeretnék többet tudni a különböző zenei stílusok jellemzőiről.	
26. Szeretnék többet tudni arról, hogy technikailag hogyan valósul meg a zenélés.	
<i>Adaptív zenei én (Adaptive Musical Self)</i>	0,79
27. A zene által kiváltott fizikai reakcióim mások, mint korábban voltak.	
28. Több felemelő élményben van részem a zene által, mint korábban.	
29. A zene által kiváltott érzelmi reakcióim mások, mint korábban voltak.	
30. A korábbi évekhez képest megváltozott, ahogyan most megértem a zenét.	
<i>Zenei énkép összevont mutató</i>	0,91

Megjegyzés: * = általunk létrehozott állítás, (R) = negatív megfogalmazású tétel.

Zenei képességesztek

A zenei képességek két összetevőjét mértük, a zenei észlelést és a zenei reprodukciót. A *zenei észlelés* fejlettségének vizsgálatára Gévayné Janurik (2010) mérőeszközének továbbfejlesztett, táblagépre adaptált változatát alkalmaztuk. A mérőeszköz tartalmi leírása Surján és Janurik (2018) tanulmányában olvasható. A teszt hangfelvételen rögzített hallás utáni megkülönböztetés feladatokat tartalmaz (51 item). A feladatok megoldása az akkordanalízis és a hangmagasság-megkülönböztetés II. feladatok kivételével két egymást követő zenei hangmintázat azonosságának és különbözőségének felismerését igényli. A feladatok típusai szerint (1) dallammegkülönböztetés: két egymás után elhangzó rövid dallam énekhangon (8 item); (2) akkordanalízis: zongorán elhangzó (ké vagy három hangból álló) akkord, azt kell eldönteni, hány hang szól (8 item); (3) ritmusmegkülönböztetés: két egymást követő ritmusképlet kisdobon (8 item); (4) hangmagasság-megkülönböztetés I.: két egymás után megszólaló hang zongorán (7 item); (5) tempómegkülönböztetés: zongorán elhangzó rövid, egyszerű zenei részletek (6 item); (6) hangmagasság-megkülönböztetés II.: két egymás után, zongorán elhangzó hang azonosságát, különbözőségük esetén a változás irányát kell eldönteni (7 item); (7) akkordmegkülönböztetés: két egymást követő, zongorán megszólaló hármashangzat (7 item). Az összehasonlítható itempárokon belül az egyes itemek 2,5 mp szünettel követik egymást.

A *zenei reprodukció* teszt saját fejlesztésű, a gyakorlatban jól bevált, korábban még nem publikált mérőeszköz. Hallás utáni éneklés és ritmustapsolás feladatokat tartalmaz (28 item): (1) ritmustapsolás (14 item), (2) hangközéneklés (7 item), (3) dallaméneklés (7 item). Az éneklés és ritmusreprodukció feladatok hangfájljainak kiértékelését felsőfokú zenei diplomával rendelkező külső, a kutatásban nem részt vevő értékelő végezte el. Megadott szempontok alapján három fokozattal (0, 1, 2 ponttal) értékelt. A ritmustapsolás értékelésében a következő szempontokat adtuk meg: pontos és az eredeti tempóval is megegyező ritmusreprodukció = 2 pont; tempótól való eltérés, de pontos ritmus, és/vagy a ritmusok kissé pontatlan, de még a ritmus felismerését nem akadályozó reprodukciója = 1 pont; a ritmusok pontatlan, felismerhetetlen reprodukciója = 0 pont. A hangközéneklés pontozásának szempontjai a következők voltak: a hangköz azonos hangmagassággal való és pontos visszaéneklése = 2 pont; a hangköz eredetitől eltérő hangfekvésben való, azonban pontos visszaadása, és/vagy a hangköz felismerhetőségét nem érintő, de kissé bizonytalan intonációval való visszaadása = 1 pont; bizonytalan intonáció = 0 pont. A dallaméneklés értékelésének szempontjai: azonos hangfekvésben, tiszta intonációval való visszaéneklés = 2 pont; az eredetitől eltérő hangmagasságon elkezdett, azonban tiszta intonációval megvalósuló, vagy még felismerhető dallamkontúrral, de kissé bizonytalanul visszaénekelte dallam = 1 pont; bizonytalan intonáció = 0 pont.

Az elemzések során a zenei észlelés és reprodukció összevont fejlettségi mutatóját tekintettük zenei képességnek (75 item, Cronbach- α =0,92). Emellett három szubtesztet különítettünk el: (1) zenei észlelés (51 item, Cronbach- α =0,80), (2) ritmustapsolás (14 item, Cronbach- α =0,79), és (3) éneklés (14 item, Cronbach- α =0,94). A tesztekben nyújtott eredményeket egy 0–100 tartományba, azaz az elérhető maximális pontszám százalékban megadott értékekre transzformáltuk.

Háttérkérdőív

A háttérváltozók szerepének vizsgálatára kérdőívet alkalmaztunk, amit a tanulók töltöttek ki. A következő területeket vizsgáltuk:

- (1) A családi zenei háttér összevont mutatóját hat kérdés alapján alakítottuk ki: Van otthon hangszerek? Van zenész a családotban? Szokott anyukád énekelni? Szokott apukád énekelni? Anyukád játszik valamilyen hangszeren? Apukád játszik valamilyen hangszeren? A válaszokból összevont változót képeztünk (6 tétel, Cronbach- α =0,69).
- (2) Az iskolán kívüli hangszer tanulással összefüggésben két kérdésre válaszoltak a tanulók: Tanulsz, vagy tanultál-e iskolán kívül valamilyen hangszeren játszani? Hány évig tanultál hangszerjátékot?
- (3) A tanulók iskolához való attitűdjére egy kérdés vonatkozott: „Szeretsz iskolába járni?” Lehetséges válaszok: 1=nem szeretek, 2=többnyire nem szeretek, 3=többnyire szeretek, 4=igen, szeretek.
- (4) Egy-egy tétel vonatkozott arra, hogyan vélekednek a tanulók az ének-zene óráknak a zenei fejlődésükben betöltött szerepéről, illetve arra, hogy milyen mértékben bíznak a saját fejlődési lehetőségeikben. „Az ének-zene órák hasznosak számomra, mert hozzásegítenek ahhoz, hogy fejlődjek a zenei képességeim.”; „Kitartó munkával sikeres lehetek a zenélésben, az éneklésben vagy a hangszerjátékban.” A lehetséges válaszok a következők: 1=hamis, 2=többnyire hamis, 3=többnyire igaz, 4=igaz.

Adatfelvétel

A Zenei énkép kérdőívet tanórán töltötték ki a tanulók, ami 20 percet vett igénybe. A háttérkérdőív adatfelvételére ugyanezen a tanórán került sor. A zenei észlelés fejlettségét táblagépekkel vizsgáltuk. A tanulók fejhallgatók segítségével oldották meg a feladatokat, és a hozzájuk kapcsolódó instrukciókat hangfájlok formájában hallgatták meg. Erre többször is lehetőségük volt, azonban a teszt egyes feladatainak megoldását követően visszalépésre már nem volt módjuk. A hangfájlokat minden tanuló azonos minőségben hallgatta meg. A reprodukció vizsgálata egyéni tesztfelvétellel, csendes helyen, külön tanteremben folyt. A tanulók a hangfájlok formájában előzetesen rögzített éneklést és ritmuskopogást egyénileg hallgatták meg, ezek reprodukcióját a vizsgálat vezetője rögzítette. Az egyes hangfájlokat csak egyszer hallgathatták meg, a reprodukcióra szintén csak egyszer volt lehetőségük. A zenei észlelés vizsgálata 25 percet, a reprodukció vizsgálata körülbelül 10 percet vett igénybe. A mérésre a szülők beleegyezésével került sor, akiket tájékoztattunk a mérés tartalmáról és céljáról.

Eredmények és értelmezés

A zenei énkép jellemzői

A gyermekek a Zenei énkép kérdőív állításait négyfokú skálán ítélték meg. E skála elméleti közepe, átlagértéke 2,5. Ennek megfelelően a 2,5 alatti átlagokat úgy tekintjük, hogy inkább nem igaz, inkább nem jellemző, míg a 2,5 felettieket úgy, hogy inkább igaz, inkább jellemző. A zenei énkép összevont mutatójának és a hat dimenziójának az átlag- és szórásértékeit a 2. táblázat mutatja.

2. táblázat. A zenei énkép dimenzióinak és összevont mutatójának alapstatisztikája

<i>Dimenziók</i>	<i>Minimum</i>	<i>Maximum</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Hangulat és életvezetés	1	4,00	2,91	0,73
Közösség	1	3,50	1,94	0,68
Zenei képességek	1	3,86	2,19	0,72
Mozgás és tánc	1	4,00	2,33	0,85
Zenei eszménykép	1	3,60	2,18	0,77
Adaptív zenei én	1	4,00	2,26	0,83
<i>Zenei énkép</i>	<i>1,15</i>	<i>3,57</i>	<i>2,30</i>	<i>0,55</i>

A 2,5-es küszöbérték felett csak egyetlen dimenzió átlagértéke van, ez a hangulat és életvezetés (2. táblázat), ami értelmezhető úgy, hogy a zenei énkép dimenziói közül az egyetlen, a zene és a zenei tevékenységek hangulatra és életvezetésre gyakorolt hatása, amit a tanulók pozitívan értékelnek, átlagértéke a „többnyire igaz” kategóriához áll közel ($M=2,91$; $SD=0,73$). A zene tehát hozzájárul a hangulatuk javításához, a zenehallgatás kísérője a mindennapok rutinfeladatainak, a pihenésnek, segít a stresszkezelésben. Fiedler és Spychiger (2017) német középiskolásokkal folytatott vizsgálatában a magyar 7. osztályosokhoz hasonlóan szintén a hangulat és életvezetés dimenzió esetében mutatta ki a legmagasabb átlageredményt ($M=3,08$). Tehát mind a német középiskolások, mind a magyar 7. osztályos tanulók mindennapjaihoz többnyire pozitív módon kapcsolódik a zene, életvezetésükre, hangulatukra egyaránt pozitív hatást gyakorol. Emellett a magyar diákok általában szignifikánsan alacsonyabb, mint a német középiskolásoké ($t=2,48$, $p<0,05$).

Az énkép további öt dimenziója a „többnyire hamis” válaszlehetőségnek feleltethető meg, az eloszlási mintázataik között azonban szignifikáns a különbség ($\chi^2=33,30$, $p<0,001$). Ezek között a legmagasabb átlagértéket a mozgás és tánc dimenzió esetében kaptuk, de még ez az érték is azt fejezi ki, hogy a 7. osztályos tanulók nincsenek jó véleményekkel a táncolási képességeikről, nem szeretnek táncolni, ha lehet, inkább elkerülik. A dimenziók közül a legalacsonyabb átlagot a közösség esetében kaptuk. Eszerint a közösségek életében, a szociális kapcsolatokban nem tölt be fontos szerepet a zene, nem segíti a társaságha való beilleszkedést, a 7. osztályosok életében nincs meghatározó szerepe a

közösségi zenélésnek, éneklésnek, közös zenei élményeknek, eseményeknek. A saját zenei képességeikről összességében szintén negatív a megítélésük. A zenei eszménykép dimenziójára kapott átlagérték azt jelzi, hogy a zene nem fontos számukra, a zenélés terén a fejlődést, vagy a zene megismerését, megértését, a zenéről való tudást többségük nem tartja fontosnak. Az adaptív zenei énkép dimenzióban kapott átlagérték alapján a zenéhez való viszonyulásukat, zenei lehetőségeiket változatlanak érzik, a zenére adott érzelmi reakcióik, vagy a zenének a megértés felől való megközelítése a korábbi évekhez képest változatlanak ítélik.

A zenei énkép összevont mutatója ($M=2,30$; $SD=0,55$) szintén a 2,5-ös küszöbérték alatti, a 7. osztályos tanulók többségének negatív zenei énképére utal. Fiedler és Spychiger (2017) középiskolás tanulókkal végzett vizsgálatában ezeknek a dimenzióknak az átlagai szintén nem érik el a „többnyire igaz” válasznak megfelelő értéket, azonban 2,25 és 2,70 közöttiek. A német kutatásban kapott átlagok magasabbak, mint a mi vizsgálatunk átlagértékei. Számottevő különbség emellett, hogy vizsgálatukban a zenei képességekhez kapcsolódó dimenzió átlagértéke a második legmagasabb ($M=2,70$), ezzel szemben a 7.-es mintánkon ez a dimenzió a második legalacsonyabb. A magyar diákok zenei képességeiről alkotott véleménye tehát inkább negatív, míg a német középiskolások átlageredménye statisztikailag már inkább pozitív vélekedésként értelmezhető, mert 2,5 feletti érték. A mozgás és tánc dimenzióban a két kutatásban kapott átlagértékek hasonlóak (magyar: $M=2,33$; német: $M=2,42$; $t=1,13$ $p=0,26$). Azonban míg kutatásunkban a mozgás és tánc dimenzióra kapott érték a második legmagasabb, addig a német középiskolások vizsgálatában ez a második legalacsonyabb mutató. A két kutatás eredményei közötti különbségek a vizsgált korosztályok közötti különbségekből is adódhatnak. Az eltérő zeneoktatás, zenei tapasztalatok, az eltérő zenei és kulturális hagyományok szintén hozzájárulhatnak a zenei énkép dimenziói esetében kimutatott magyar–német különbségekhez.

A zenei énkép dimenziói összefüggnek egymással. Minden dimenzió korrelációja szignifikáns minden más dimenzióval, a korrelációs együtthatók 0,29 és 0,83 közöttiek, az értékeket a 3. táblázat mutatja.

3. táblázat. A zenei énkép és dimenzióinak korrelációi

<i>Énkép dimenziók</i>	<i>Hangulat és életvezetés</i>	<i>Közösség</i>	<i>Zenei képesség</i>	<i>Mozgás és tánc</i>	<i>Zenei eszménykép</i>	<i>Adaptív zenei énkép</i>
Hangulat és életvezetés	–					
Közösség	0,58	–				
Zenei képességek	0,35	0,42	–			
Mozgás és tánc	0,29	0,42	0,40	–		
Zenei eszménykép	0,43	0,66	0,33	0,34	–	
Adaptív zenei énkép	0,62	0,62	0,30	0,29	0,57	–
<i>Zenei énkép</i>	<i>0,74</i>	<i>0,83</i>	<i>0,63</i>	<i>0,64</i>	<i>0,76</i>	<i>0,78</i>

Megjegyzés: A korrelációs együtthatók $p<0,001$ szinten szignifikánsak.

A zenének a tanulók hangulatára és életvezetésére gyakorolt hatása közepes korrelációt mutat az adaptív zenei énnel és a közösséggel, a zenei eszményképpel való összefüggése pedig gyenge-közepes (3. táblázat). A közösség dimenzió kapcsolata három dimenzióval is közepes erősségű, a hangulat és életvezetés mellett a zenei eszményképpel, valamint az adaptív zenei énnel. A zenei képességekkel, a mozgás és tánc dimenzióval való összefüggése gyenge-közepes. A zenei képességekhez kapcsolódó énkép gyenge közepes összefüggést mutat a hangulat és életvezetés, a közösség, valamint a mozgás és tánc dimenziókkal, a zenei eszményképpel és az adaptív zenei énnel való összefüggése szintén gyenge-közepes erősségű. A mozgás és tánc korrelációja a közösség, valamint a zenei képességek dimenzióival gyenge közepes. A zenei eszménykép a legerősebb, közepes erősségű összefüggést a közösség, valamint az adaptív zenei én dimenziókkal mutatja, a hangulat és életvezetés dimenzióval való összefüggése gyenge közepes erősségű. Az adaptív zenei én összefüggése három dimenzióval is közepes erősségű, ezek a hangulat és életvezetés, a közösség és a zenei eszménykép. A zenei énkép összevont mutatója, valamint az egyes dimenziók között erős és közepes korrelációkat kaptunk.

A zenei énkép egyes dimenzióinak magyarázóerejét lineárisregresszió-moddellel vizsgáltuk a teljes zenei énképre (4. táblázat). A modellben függő változóként a zenei énkép, független változóként a zenei énkép dimenziói szerepelnek.

4. táblázat. A zenei énkép dimenzióinak a magyarázóereje a zenei énkép összevont mutatójában (lineáris regresszió)

Dimenziók	β	t	p	$r\beta$ %
Hangulat és életvezetés	0,20	26,68	< 0,001	15
Közösség	0,21	24,43	< 0,001	18
Zenei képesség	0,22	33,63	< 0,001	13
Mozgás és tánc	0,25	38,97	< 0,001	16
Zenei eszménykép	0,24	30,96	< 0,001	18
Adaptív zenei én	0,25	31,46	< 0,001	20
Megmagyarázott variancia (R^2)				100

Valamennyi zenei énkép dimenzió jelentős magyarázóerővel bír (13–19%) a regressziós modellben ($F=5387,18$, $p<0,001$). A zenei énkép varianciájának egyéni eltéréseit legnagyobb mértékben az adaptív zenei én magyarázza ($r\beta=0,20$, $\beta=31,46$, $t(6, 138)=31,46$, $p<0,001$). A zenei énkép általános formálódásában tehát a legfontosabb szerepet a fejlődés érzékelése, a zenéhez való viszonyulásnak, a zene által kiváltott fizikai és érzelmi reakcióknak, a zeneértésnek a pozitív változása tölti be. Szintén jelentős, 18-18%-os ($r\beta=0,18$) magyarázóerőt képviselnek a zenei eszménykép ($\beta=0,24$, $t(6, 138)=6,68$, $p<0,001$) és a közösség ($\beta=0,21$, $t(6, 138)=24,43$, $p<0,001$) dimenziók. Ez arra utal, hogy a zenei énkép alakulásában szintén jelentős szerepe van annak, hogy meny-

nyire fontos az egyén számára a zene, fontosnak tartja-e a fejlődést vagy a zene megismerését, megértését, a zenéről való tudást, amely a zenei eszménykép dimenziójában fejeződik ki. Ugyanakkor hasonló jelentőséggel bírnak a zene, a zenélés szociális vonatkozásai is, mivel a zenével való találkozás, maga a zenélés számtalan formája a közösséghez kapcsolódik. Nagyon gyakran közösségekben hallgatják, művelik, ily módon közös élmények forrása, közösségek identitásának meghatározója lehet. Eredményeink azt mutatják, hogy ez hozzájárul a fiatalok zenei énképének formálódásához.

Spychiger (2017) szerint a zenei énkép két dimenziója, a mozgás és tánc, valamint a hangulat és életvezetés az énkép egymáshoz közelítő „érzelmi” és „fizikai” dimenzióinak tekinthetők. A hangulat és életvezetés dimenzióban a zenének az érzelmeken keresztül az életminőségre gyakorolt hatásai fejeződnek ki, amelyek a hangulat javítására, a zenehallgatásban lelt öröme, a pihenésre vagy a stresszkezelés segítésére vonatkoznak. Ugyanakkor a mozgás és tánc dimenzió természetes módon hordozza magában az érzelmi tartalmakat, mivel a zene által keltett érzelmek mozgásban, táncban való megnyilvánulása a legtöbb ember számára természetes. Eredményeink alapján e két dimenzió hasonló magyarázóerővel bír a zenei énkép alakulásában. A mozgás és tánc dimenzió 16%-ban ($r\beta=0,16$) magyarázza a zenei énkép összevont mutatójának egyéni eltéréseit, míg a hangulat és életvezetés dimenzió 15% magyarázóerővel bír ($r\beta=0,15$, $\beta=0,20$, $t(6, 138)=26,68$, $p<0,001$). A legkisebb mértékben a zenei képességek fejlettségének megítélése magyarázza a zenei énkép varianciáinak egyéni eltéréseit ($r\beta=0,13$, $\beta=0,22$, $t(6, 138)=33,63$, $p<0,001$).

Spychiger (2017) a népesség teljes életkori spektrumát reprezentáló kutatásában a Musical Self-Concept Inquiry-t, a MUSCI_youth kérdőív korábbi, jelentősen több állítást tartalmazó változatát alkalmazta, és az egyes dimenziók magyarázóereje jelentősen eltért az általunk végzett vizsgálat regresszióelemzésének eredményeitől. Ebben a kutatásban a legfontosabb faktort a zenei képességekkel összefüggő énképdimenzió alkotta, ugyanakkor a közösség dimenzió magyarázóereje mindössze 5% volt.

A regresszió eredményeinek bemutatása során elsősorban a magyarázóerők eltéréseire hívtuk fel a figyelmet. Összefoglalóan azonban azt állapíthatjuk meg, hogy mind a hat dimenzió jelentős és közel hasonló nagyságú a hozzájárulása a zenei énkép összevont mutatójához.

A zenei képességre vonatkozó énkép és a zenei képességek fejlettsége

Ebben a részben a zenei képességekhez kapcsolódóan két területet mutatunk be. Egyrészt a zenei képességekre vonatkozó énképet, amit a kérdőív ide kapcsolódó dimenziója alapján vizsgáltunk. Másrészt tesztel mértük ezeknek a képességeknek a fejlettségét. Tehát az énkép és a képesség fejlettsége között keresünk kapcsolatot. Első lépésként a kapcsolódó alapstatisztikai mutatókat ismertetjük (5. táblázat).

A zenei képességnek három összetevőjét mértük (5. táblázat). A zenei észlelés átlagos fejlettsége viszonylag magas, a tanulók átlagosan a feladatok 75%-ában adtak helyes választ ($M=75,31$, $SD=11,96$). A zenei reprodukció teszt feladataiban a ritmusok visszatapsolásának fejlettsége az énekléssel összehasonlítva magasabb, az éneklés feladatainak átlagosan mindössze 30%-át teljesítették a 7. osztályosok. Az éneklés esetében a szórások a

tanulók fejlettsége közötti, a ritmustapsolással összehasonlítva nagyobb egyéni eltérésekre utalnak.

5. táblázat. A zenei képességek teszttel mért fejlettségének, valamint a MUSCI_youth kérdőív zenei képességekkel összefüggő énkép dimenziójának alapstatisztikai mutatói

Zenei képességek, tételek, dimenzió	Minimum	Maximum	M	SD
Zenei észlelés	1	100	75,31	11,96
Ritmustapsolás	1	100	59,38	19,15
Éneklés	1	100	27,93	31,27
Zenei képességek teszt – összevont fejlettségi mutató	1	100	56,30	14,09
Jól tudok énekelni.	1	4	1,87	1,06
Jó a ritmusérzékem.	1	4	2,63	1,06
Jó a zenei hallásom.	1	4	2,58	0,94
Zenei képességeim átlag feletti.	1	4	1,73	0,86
Tudok segíteni másoknak a zenetanulásban.	1	4	1,74	0,87
Nincsenek jó zenei képességeim. (R)	1	4	2,66	1,09
Hangszeren játszani túlságosan nehéz nekem. (R)	1	4	2,12	1,09
Zenei képességekre vonatkozó énkép dimenzió	1	3,86	2,19	0,72

Megjegyzés: R=negatív kérdőív-tétel

A zenei képességre vonatkozó énkép kérdőív tételeinél 1,73–2,63 közötti átlagértékeket kaptunk. A legnegatívabban éneklési képességeikről vélekednek a tanulók, a „Jól tudok énekelni” állításra kapott átlagérték a „többnyire hamis” válaszlehetőségnek feleltethető meg. Zenei képességeikben szintén bizonytalanok, nem érzik kompetensnek magukat abban, hogy másoknak is segítsenek. A ritmikai képességek („ritmusérzék”) és a zenei észlelés („zenei hallás”) önmegítélésére vonatkozó átlagértékek, valamint a zenei képességek (általános) fejlettségét kifejező átlagérték szintén elmarad a „többnyire igaz” válaszlehetőségnek megfelelő értéktől. A zenei észlelés, valamint a ritmikai képességek és az éneklés fejlettségére vonatkozó tételek alapján az éneklési képesség (M=1,87, SD=1,06), valamint a ritmikai képességek fejlettségének önmegítélése (M=2,63, SD=1,06) között szignifikáns a különbség ($t=-7,56$, $p<0,001$), csakúgy, mint az éneklés fejlettsége és a zenei észlelés „zenei hallás” (M=2,58, SD=0,94) megítélésének átlagértéke között ($t=-7,92$, $p<0,001$). A zenei énkép zenei képességekkel összefüggő énkép dimenziójának összevont mutatója a 7. osztályos tanulók inkább negatív megítélésére utal (M=2,19, SD=0,72).

A továbbiakban azt vizsgáljuk, milyen összefüggés van a zenei képességek fejlettsége és a zenei képességekre vonatkozó énkép között. Ehhez a MUSCI_youth kérdőív zenei képességekkel összefüggő énkép dimenziójának a zenei észlelésre, az éneklésre, valamint

a ritmikai képességek fejlettségére vonatkozó tételeit vettük figyelembe. Mindhárom esetben az adott képesség és a közvetlenül hozzá kapcsolódó énképállítás közötti kapcsolatot elemezzük. A 6. táblázatban az énképhez kapcsolódó állításokra adott válaszok szerint bontottuk részekre a mintát. Az így létrehozott részmintáknak varianciaanalízissel hasonlítottuk össze a képességfejlettségét. Ennek megfelelően a 6. táblázat három sorában más-más képesség mutatói szerepelnek. Így például a zenei hallás fejlettségét hasonlítottuk össze a zenei halláshoz kapcsolódó énképre adott válasz alapján elkülönített négy rész-minta esetében (6. táblázat 1. sora), és rendre a másik két esetben is.

6. táblázat. A zenei hallás, az éneklés és a ritmusérzék fejlettségének átlag- és szórásértékei az énképhez kapcsolódó válaszok szerinti bontásban

A zenei képességekhez kapcsolódó állítás	Hamis			Többnyire hamis			Többnyire igaz			Igaz		
	%	M	SD	%	M	SD	%	M	SD	%	M	SD
Jó a zenei hallásom.	15	69,61	10,21	28	74,65	11,34	40	75,15	12,32	17	82,03	11,04
Jól tudok énekelni.	52	15,09	17,66	21	21,42	24,65	17	42,56	35,40	11	78,35	28,15
Jó a ritmusérzékem.	21	49,29	20,88	19	54,85	21,93	37	63,54	16,84	23	65,55	14,15

A zenei hallásával kapcsolatban a tanulók 43%-ának van negatív, többnyire negatív énképe (6. táblázat). Azonban többségük önértékelése nem reális, mert nincs összhangban a teszttel mért tudásukkal. Az ANOVA Tukey's b utóelemzése alapján a zenei észlelés fejlettségére kapott átlagértékek között a részminták szerint szignifikáns különbség csak az „igaz” válaszokat adók esetében mutatható ki, azonban a „hamis”, „többnyire hamis”, valamint a „többnyire igaz” válaszokat adó tanulók zenei észlelésének fejlettsége között nincs szignifikáns különbség. A zenei hallásukról negatívan, vagy inkább negatívan vélekedő tanulók zenei észlelés átlageredményei magasak, ami azt jelzi, hogy nem értékelik reálisan a zenei észleléshez kapcsolódó képességeiket, nincsenek tudatában képességeik valódi fejlettségének.

A tanulók ritmikai képességekhez kapcsolódó énképe alig függ össze a ritmikai képességükkel. A ritmikai képesség teszttel mért fejlettsége az énkép állításnál a „többnyire hamis”, a „többnyire igaz” és az „igaz” válaszokat adók körében nem tér el szignifikánsan. Az éneklés megítélése ennél reálisabb. A negatív önmegítélésű tanulók – a „hamis” és „többnyire hamis” válaszokat adók – fejlettségi mutatói között nincs szignifikáns különbség, azonban a „többnyire hamis”, a „többnyire igaz”, valamint az „igaz” válaszok szerint elkülönített tanulók éneklési fejlettsége szignifikánsan különbözik. A saját éneklés fejlettségéről a tanulók jelentős része, 73%-a negatív véleményt alkot. A fejlettségi mutatók alapján ez a vélemény inkább tükrözi a valóságot, mivel az ezekben a kategóriákban kapott átlagértékek szintén alacsonyok. A „többnyire hamis” válaszlehetőséget választók átlaga

a képességeteszen átlagosan mindössze 21,4%, a „hamis” válaszlehetőséget jelölők átlagos éneklési fejlettsége csak 15,1% (6. táblázat).

A korrelációs számítások (7. táblázat) szintén megerősítik, hogy a zenei képességek közül az éneklés fejlettségének önmegítélése a legrealisabb; az éneklés fejlettsége és az éneklés fejlettségének énképe között közepes erősségű az összefüggés ($r=0,62$, $p<0,001$). A ritmikai képességek önmegítélése és teszttel mért fejlettsége közötti korreláció 0,32 ($p<0,001$). A zenei észlelés fejlettsége, valamint a tanulók „zenei hallásról” (zenei észlelésről) alkotott önmegítélése között ugyancsak gyenge szignifikáns összefüggés mutatható ki ($r=0,27$, $p=0,001$). A MUSCI_youth kérdőív zenei képességek dimenziója és a zenei képességek összevont fejlettségi mutatója közötti összefüggés közepes erősségű ($r=0,54$, $p<0,001$).

A MUSCI_youth kérdőív zenei képesség dimenziójának a zenei észlelésre, az éneklésre és a ritmustapsolásra vonatkozó állításai és a zenei képességek fejlettségéről alkotott énkép – a MUSCI_youth kérdőív zenei képességek dimenziója – közötti korrelációkat a 7. táblázat mutatja. A zenei képességek dimenzió összefüggése erős a zenei észlelés, az éneklés és a ritmikai énképpel. Ugyanakkor az egyes zenei képességek énképe között nincs szoros kapcsolat, ami azt támasztja alá, hogy az egyes zenei képességekhez kapcsolódó énkép némileg különálló. A zenei észlelés énképe (zenei hallás) és a ritmikai képességekhez kapcsolódó énkép közötti korreláció közepes erősségű, az észlelés az éneklés énkép kapcsolata pedig gyenge-közepes. A ritmikai énkép és az éneklés énkép közötti összefüggés szintén gyenge-közepes.

7. táblázat. A MUSCI_youth zeneiképességek-dimenziója, a zenei hallásról, az éneklésről, a ritmusérzékről alkotott vélemény és a zenei képességek fejlettségi mutatójának összefüggései

Dimenziók	Zenei képességek énkép	Zenei képességek fejlettsége	Éneklés énkép	Ritmus-érzék énkép	Zenei hallás énkép	Zenei észlelés	Ritmus tapsolás	Éneklés
Zenei képességek énkép	–							
Zenei képességek teszt	0,54	–						
Éneklés énkép	0,73	0,49	–					
Ritmusérzék énkép	0,67	0,40	0,35	–				
Zenei hallás énkép	0,75	0,37	0,42	0,60	–			
Zenei észlelés	0,36	0,85	0,27	0,25	0,27	–		
Ritmus	0,31	0,71	0,18	0,32	0,31	0,57	–	
Éneklés	0,57	0,83	0,62	0,37	0,32	0,52	0,32	–

Megjegyzés: Minden korrelációs együttható szignifikáns. $r<0,18$ $p<0,05$; $r<0,27$ $p<0,01$; $r>0,27$ $p<0,001$

A következőkben azt vizsgáljuk meg, milyen mértékben magyarázzák a MUSCI_youth kérdőív zenei képességek dimenziójának tételei közül a zenei észlelés, az éneklés és a ritmustapsolás énképe a zenei képességek fejlettségéről alkotott énképet, a kérdőív zenei képességek dimenzióját. Lineárisregresszió-modellünk független változói a zenei észlelés, a ritmikai képességek és az éneklés énkép, függő változója a MUSCI_youth

kérdőív zenei képességek dimenziója. A zenei képességek fejlettségének megítélése jelentős mértékben, összességében 82%-ban magyarázza a zenei énkép zenei képesség dimenziója egyéni eltéréseit. A zenei képességek közül legjelentősebb magyarázóerővel az éneklés fejlettségének énképe bír ($r\beta=0,34$, $\beta=0,47$, $t(3, 141)=12,01$, $p<0,001$). A zenei észlelés fejlettsége önmegítélésének magyarázóereje szintén jelentős, 30 százalék ($r\beta=0,30$, $\beta=0,39$, $t(3, 141)=8,51$, $p<0,001$), a ritmikai képességek fejlettsége önmegítélésének magyarázóereje 18%, szintén szignifikáns, azonban az énekléssel és a zenei észleléssel összehasonlítva kevésbé jelentős ($r\beta=0,18$, $\beta=0,27$, $t(3, 141)=6,13$, $p<0,001$).

Az előző részben bemutatott elemzéseink alapján a 7. osztályosok egy része a valóságosnál negatívabb képet alkot zenei képességeinek fejlettségéről. A zenei képességekhez kapcsolódó énkép a zenei képességek fejlettségével közepes erősségű összefüggésben áll (7. táblázat). Az iskolai tanulás több területén a tanulmányi eredményesség, valamint ennek megítélése közötti gyenge kapcsolatot több kutatás szintén alátámasztja, például Józsa (1999) vizsgálatában nem kapott szignifikáns összefüggést a fizikai tudásszintmérő teszt eredményessége és a fizika tanulásával összefüggő énkép között. Eredményeink alapján a zenei képességek fejlettségéről kialakított – a valóságosnál inkább negatívabb – megítélés háttérben elsősorban az éneklés fejletlensége, valamint a „zenei hallás” (zenei észlelés) megítélésének bizonytalansága állhat. A lineárisregresszió-modell alapján a tanulók elsősorban az éneklés fejlettségéről, valamint a „zenei hallásról” (zenei észlelésről) alkotott véleményük alapján ítélik meg a zenei képességeik általános fejlettségét. Azonban 73%-uk éneklése rendkívül alacsony fejlettséget mutat. A tanulók 52%-a az éneklés-feladatoknak mindössze 15%-át, 21%-uk 21 %-át tudta teljesíteni (5. táblázat). Ugyanakkor a zenei képességek közül az éneklés énképe az, amelyik a leginkább a valós fejlettséget tükrözi (7. táblázat). Ez hozzájárulhat a zenei képességek általános fejlettségének negatívabb, a valóságnak kevésbé megfelelő megítéléséhez. A „zenei hallásról” alkotott véleményük esetében kapott gyenge szignifikáns összefüggés a zenei hallás megítélésének az énekléssel összehasonlítva is bizonytalanabb megítélésére utal, ami szintén hozzájárulhat a zenei képességek általánosan negatív megítéléséhez.

Korábbi kutatások eredményeinkkel egybehangzóan szintén megerősítik, hogy az éneklés észlelt fejlettsége fontos szerepet játszik abban, hogyan viszonyulunk a zenéhez és a zenei tevékenységekhez. Azok, akik negatív véleményt alkotnak éneklési képességeikről „nem muzikálisnak” írják le magukat, a zenétől is inkább elzárkóznak, kevésbé vállalkoznak a hangszerjátékra vagy az éneklésre (Whidden, 2010). Ennek ellenére sokan közülük átlagos zenei képességekkel rendelkeznek (Demorest et al., 2017; Mizener, 1993; Sloboda et al., 2005). A magyar tanulók énekléshez fűződő negatív attitűdjét és ehhez kapcsolódóan alacsony zenei önbecsülését Pintér (2020) kutatása szintén megerősíti. Kutatásunk emellett arra is rámutat, hogy a zenei észlelésről alkotott vélemény az énekléshez hasonlóan szintén fontos szerepet játszik a zenei képességekről alkotott énrépció alakulásában. Ugyanakkor a zenei észlelés fejlettségének megítélése az énekléssel összehasonlítva még bizonytalanabb, a tanulóknak egy jelentős része tévesen ítéli meg „zenei hallását”.

A zenei énképet befolyásoló néhány további tényező

Mintánkban a tanulók 48%-ának van otthon hangszere és 25%-uknak van zenész a szűkebb vagy tágabb családjában. Az anyák 38%-a és az apák 23%-a szokott otthon énekelni. Az anyák 9%-a, az apák 8%-a játszik valamilyen hangszerezen. A tanulók közül 29-en (20%) tanultak iskolán kívül hangszert, közülük kilencen egy évig, hárman két évig, öten három évig, ketten négy évig. Hét tanuló öt, három tanuló hat, egy tanuló hét év időtartamú hangszer tanulásban vett részt. A háttérváltozók szerinti korrelációs számítások eredményeit a 8. táblázat mutatja.

8. táblázat. A háttérváltozók összefüggése a zenei énképpel

Háttérváltozók	Zenei énkép dimenziói						Zenei énkép
	Hangulat és életvezetés	Közösség	Zenei képesség	Mozgás és tánc	Zenei eszménykép	Adaptív zenei én	
Családi zenei háttér	0,34	0,28	0,38	0,14 [#]	0,23	0,27	0,35
Anya iskolai végzettsége	0,07 [#]	0,03 [#]	0,08 [#]	0,07 [#]	0,11 [#]	-0,04 [#]	0,06 [#]
Hangszertanulás	0,14 [#]	0,32	0,40	0,05 [#]	0,20	0,15 [#]	0,28
Az ének-zene órák hasznosak	0,35	0,45	0,37	0,38	0,64	0,44	0,60
Saját fejlődési lehetőségek	0,37	0,44	0,54	0,32	0,54	0,42	0,60
Iskola iránti attitűd	0,34	0,31	0,35	0,29	0,35	0,41	0,47

Megjegyzés: [#] = nem szignifikáns.

A *családi zenei háttér* korrelációja gyenge közepes a zenei énkép hangulat és életvezetés, zenei képesség és adaptív zenei én dimenzióival, valamint a zenei énkép összevont mutatójával (8. táblázat). A szignifikáns korrelációs együtthatók 0,23 és 0,38 közöttiek. Az *ének-zene órák hasznosságának* megítélése közepes erősségű kapcsolatot mutat a zenei eszménykép dimenzióval, valamint a zenei énkép összevont mutatójával. A további énkép dimenziókkal való összefüggése gyenge-közepes. A *saját fejlődési lehetőségek megítélése* szintén szignifikánsan összefügg a zenei énkép valamennyi dimenziójával, közepes és gyenge-közepes korrelációkat kaptunk. A zenei képességek, és a zenei eszménykép dimenziókkal, valamint a zenei énkép összevont mutatójával közepes erősségű összefüggése mutatható ki. Az iskola, iskolai tanulás iránti attitűd szintén szignifikánsan korrelál a zenei énkép valamennyi dimenziójával ($r=0,29-0,47$). Kapcsolata a zenei énkép összevont mutatójával közepes erősségű. Az anya iskolai végzettségének nincs szignifikáns összefüggése a zenei énképpel. A hangszer tanulása és a hangszer tanulással eltöltött évek száma gyenge-közepes korrelációt mutat a zenei képességek dimenzióval, a közösség dimenzióval, valamint az összevont mutatóval való kapcsolata szintén szignifikáns.

Korábbi, zenei énképpel összefüggő vizsgálatok a hangszer tanulás zenei énképre gyakorolt pozitív hatását mutatták ki (Scalas et al., 2016; Vispoel, 2003). Saját eredményeink ezt részben megerősítik. Mintánkban a zenét tanuló gyermekek 60%-a két éven belül abbahagyta a hangszer tanulást, aminek számos oka lehet. Feltételezhető, hogy a zenetanulást abbahagyók egy része alkalmatlannak, sikertelennek érezte magát a hangszer tanulásban, ami a zenei képességekkel összefüggő énképükre is negatív hatással lehet. Ennek feltárása további vizsgálatok tárgyát képezhetné. Véleményünk szerint jelenlegi mintánk kevésbé alkalmas arra, hogy a hangszer tanulás zenei énképre gyakorolt hatásaival összefüggő, a korábbi kutatási eredményekkel ellentétes következtetéseket vonjunk le.

A továbbiakban lineáris regresszió-modellel vizsgáljuk, milyen mértékben magyarázzák a háttérváltozók a zenei énkép egyéni eltéréseinek varianciáját. Független változóként a családi zenei háttér, az ének-zene órák hasznossága, az éneklésben, hangszerjátékban érzékelt egyéni fejlődési lehetőségek, az iskola, iskolai tanulás iránti attitűd, az anya iskolai végzettsége, valamint a hangszer tanulással töltött évek száma szerepeltek, a függő változó a zenei énkép összevont mutatója. A legjelentősebb (20%) magyarázóerővel az ének-zene órák hasznosságáról alkotott vélemény ($r\beta=0,20$, $\beta=0,34$, $t(5, 138)=4,49$, $p<0,001$), valamint a hangszerjátékban, éneklésben való egyéni fejlődési lehetőségek ($r\beta=0,18$, $\beta=0,31$, $t(5, 138)=4,07$, $p<0,001$) bírnak. Az iskola, iskolai tanulás iránti pozitív attitűd további 8% magyarázóerővel bír ($r\beta=0,08$, $\beta=0,17$, $t(5, 138)=2,42$, $p=0,017$), a családi zenei háttér magyarázóereje szintén szignifikáns, 4% ($r\beta=0,04$, $\beta=0,13$, $t(5, 138)=1,99$, $p=0,049$). Az iskolán kívüli hangszer tanulásnak nincs szignifikáns magyarázóereje ($\beta=0,02$, $t(5, 138)=0,29$, $p=0,775$). A független változók összesen 51%-ban magyarázzák meg a zenei énkép egyéni eltéréseit.

Korábbi vizsgálatok alapján a zenei énképet befolyásolhatja, hogy milyen kulturális értéket tulajdonítanak a zenei tevékenységeknek az egyén környezetében (Hargreaves et al., 2007; Isbell, 2014; Wang, 2006). Eredményeink részben megerősítik ezt. A legjelentősebb magyarázóereje annak van, mit gondolnak a zenetanulásról, hasznosnak tartják-e az iskolai ének-zene órákat, értéket tulajdonítanak-e ezeknek. Ehhez kapcsolódóan a családi zenei háttérnek, az otthoni zenei tapasztalatoknak, a szülői mintának ennél jelentősen kisebb, de szignifikáns magyarázóereje van. A szülői nevelés, a példák, példaképek énképre gyakorolt hatását korábbi kutatások szintén igazolták (Zsolnai, Kinyó, & Jámberi, 2012). Eredményeink ugyanakkor arra is felhívják a figyelmet, hogy további jelentős magyarázóerővel bír, hogyan ítélik meg a tanulók egyéni fejlődési lehetőségeiket. Azonban a tétel esetében kapott átlag (2,29) azt jelzi, hogy többnyire nem bíznak abban, hogy kitartó munkával eredményesek lehetnek az éneklésben vagy a hangszerjátékban. Ennek alapján arra következtethetünk, hogy többségük a zenélés sikerességét az adottságok által meghatározottnak tartja, saját képességeit pedig nem tartja megfelelőnek a sikeres hangszer tanuláshoz.

Fontosnak tartjuk kiemelni, hogy regresszióanalízis alapján a zenei énkép egy sokkal általánosabb attitűddel, az iskolához, az iskolai tanuláshoz kapcsolódó attitűddel is erős összefüggést mutat, az iskolai tanulás iránti attitűd 8%-os magyarázóerővel bír a zenei énkép formálódásában. Azon tanulóknak tehát, akik általánosságban is pozitívabban viszonyulnak az iskolához, az iskolai tanuláshoz, zenei énképük szintén pozitívabb.

A zenei énképet befolyásoló tényezők

A továbbiakban lineáris, lépésenkénti regressziós modellekkel vizsgáljuk meg, milyen magyarázóereje van a zenei énkép alakulásában a zenei képességek fejlettségének, a családi zenei háttérnek, a hangszertanulásnak, valamint egy-egy zenei készség önmegítélésének (9. táblázat). Modelljeink függő változója a zenei énkép összevont mutatója. Első modellünk független változóként a zenei képességek teszt, a családi zenei háttér és a hangszertanulás szerepeltek. A második lépésben három modellt is elemeztünk (2A, 2B, és 2C). A 2A modellben további független változóként a MUSCI_youth kérdőív zenei képességek dimenziójának tételei közül a ritmikai készségek (ritmusérzék) fejlettségének önmegítélését, a 2B modellben az éneklés fejlettségének önmegítélését, a 2C modellben a zenei észlelés (zenei hallás) fejlettségének önmegítélését vontuk be. A harmadik lépésben a ritmikai készségek, az éneklés és a zenei észlelés fejlettségének önmegítélését együttesen vontuk be.

9. táblázat. A zenei képességek fejlettsége, a családi zenei háttér, a hangszertanulás, valamint a ritmikai készségek, az éneklés és a zenei hallás önmegítélésének magyarázóereje a zenei énkép alakulásában

<i>Regressziós modellek</i>	<i>R²</i>	<i>β</i>	<i>R² change</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Step 1					
Zenei képességek		0,20			
Családi zenei háttér		0,23			
Hangszertanulás	0,18	0,13	0,18	10,66	< 0,001
Step 2A					
Zenei képességek		0,09			
Családi zenei háttér		0,23			
Hangszertanulás		0,13			
Ritmusérzék énkép	0,26	0,29	0,08	12,09	< 0,001
Step 2B					
Zenei képességek		0,08			
Családi zenei háttér		0,22			
Hangszertanulás		0,09			
Éneklés énkép	0,25	0,28	0,07	11,40	< 0,001
Step 2C					
Zenei képességek		0,07			
Családi zenei háttér		0,21			
Hangszertanulás		0,09			
Zenei hallás énkép	0,33	0,41	0,15	17,05	< 0,001
Step 3					
Zenei képességek		-0,00			
Családi zenei háttér		0,20			
Hangszertanulás		0,08			
Ritmusérzék énkép		0,09			
Éneklés énkép		0,17			
Zenei hallás énkép	0,35	0,31	0,17	12,58	< 0,001

Az első modell (9. táblázat) alapján a családi zenei háttér 8%-os magyarázóerővel ($t(3,141)=2,75$, $p=0,007$) bír a zenei énkép alakulásában. Szintén szignifikáns (7%) a zenei képességek teszt ($t(3,141)=2,33$, $p=0,021$), míg a hangszertanulásnak nincs jelentős hatása. Második lépésben 2A modellünkben a ritmikai készségek önmegítélésének modellbe emelése 8%-kal növeli a modell által magyarázott varianciát, ami 26%. A ritmikai készségek fejlettségének önmegítélése 11% magyarázóerővel bír ($t(4,140)=3,68$, $p<0,001$). A családi zenei háttér magyarázó ereje továbbra is 8% ($t(4,140)=3,68$, $p<0,001$), a zenei képességek összevont mutatójának és a hangszertanulásnak nincs szignifikáns ereje. 2B modellünk magyarázóereje 25%. Az éneklés fejlettségének megítélése 11%-ban magyarázza az énkép varianciáját ($t(4,140)=3,36$, $p<0,001$), további, 7%-os, szignifikáns magyarázóereje ebben a modellben is a családi zenei háttérnek van ($t(4,140)=2,69$, $p=0,008$). A 2C modellben a zenei hallásról alkotott önmegítélés modellbe emelése jelentős mértékben, 15%-kal növeli a magyarázott varianciát, ami 33%. Magyarázóereje az éneklésről és a ritmikai készségek fejlettségéről alkotott képpel összehasonlítva a legjelentősebb, 20% ($t(4,140)=5,45$, $p<0,001$). További szignifikáns magyarázóerővel a független változók közül csak a családi zenei háttér bír ($r\beta=0,07$, $t(4,140)=2,69$, $p=0,008$). Harmadik lépésben, a valamennyi korábbi független változót tartalmazó regressziómodellünk 35%-ban magyarázza a zenei énkép varianciáját. A zenei észlelés önmegítélésének jelentős, 16%-os magyarázóereje van ($t(6,138)=3,51$, $p<0,001$). Az éneklés fejlettségének megítélése szintén szignifikáns, 7%-os magyarázóerővel bír ($t(6,138)=2,06$, $p<0,001$). A családi zenei háttér szignifikáns, 7%-os magyarázóereje szintén kimutatható ($t(6,138)=2,68$, $p=0,008$).

Korábbi, a MUSCI_youth kérdőív zenei képességek dimenziójára vonatkozó, ennek tételeit magában foglaló regresszióanalízisünk eredményei azt mutatták, hogy a zenei képességek fejlettségének önmegítélésében az éneklésről és a zenei észlelésről alkotott ítélet fontos szerepet játszik. Hasonló mértékben, 34 és 30%-ban magyarázzák a zenei képesség dimenzió varianciáját. Azonban a kérdőív valamennyi dimenzióját magában foglaló összevont mutató az egyén zenei identitásának ennél sokkal összetettebb mutatója. Eredményeink alapján a zenei énkép alakulására a legjelentősebb hatást a zenei észlelés (a zenei hallás) fejlettségéről alkotott ítélet gyakorolja, ami több mint kétszer nagyobb magyarázóerővel bír az éneklés fejlettségéről alkotott önmegítélésnél. Ugyanakkor a zenei képességek tesztrel mért fejlettségének nincsen szignifikáns magyarázóereje. A családnak mint a zenei szocializáció fontos színterének a szignifikáns hatása a zenei énképre szintén kimutatható.

A zenei énkép nemek szerinti jellemzői

A nemek szerinti vizsgálat eredményeit a 10. táblázatban foglaltuk össze. A lányok átlagértékei szignifikánsan magasabbak valamennyi zenei énkép dimenzió, valamint a zenei énkép összevont mutatója esetében. A legkisebb eltérést a zenei képességek megítélésével összefüggésben kaptuk, a legjelentősebb eltérést a mozgás és tánc dimenzióra kapott átlagérték mutatja. A lányoknak a hangulat és életvezetés dimenzióra adott válaszaik leginkább a „többnyire igaz” válaszlehetőségnek feleltethetők meg. A fiúk átlagértéke szintén

e dimenzió esetében a legmagasabb, ugyanakkor szignifikánsan elmarad a lányok átlagától. A további dimenziók közül a lányok átlagértékei a mozgás és tánc, valamint az adaptív zenei én esetében szintén a „többnyire igaz” válaszlehetőségnek feleltethetők meg, míg a fiúk a hangulat és életvezetés dimenzió kivételével valamennyi dimenzióval összefüggésben inkább negatív képet alkotnak.

Lineárisregresszió-modellünk alapján, melynek független változóit a zenei énkép dimenziói képezik, a fiúk esetében a zenei énkép összevont mutatójának varianciáját legnagyobb mértékben az adaptív zenei én ($\beta=0,29$, $r\beta=0,21$), a zenei eszménykép ($\beta=0,28$, $r\beta=0,20$), valamint a hangulat és életvezetés ($\beta=0,28$, $r\beta=0,19$) dimenziók magyarázzák. A lányok esetében a legnagyobb magyarázóerő a mozgás és tánc ($\beta=0,29$, $r\beta=0,18$), valamint a közösség ($\beta=0,22$, $r\beta=0,17$) dimenziókhöz köthető. A dimenziók által megmagyarázott varianciák viszonylag kiegyenlítették, 15 és 18% közöttiek. A fiúk körében ugyancsak viszonylag kiegyenlített, 16 és 21% közötti értékeket kaptunk, azonban a fiúk körében a mozgás és tánc dimenzió magyarázóereje alacsony, mindössze 7% ($r\beta=0,07$).

10. táblázat. A zenei énkép dimenzióinak és összevont mutatójának, valamint a háttérváltozók átlag- és szórásértékei és a páros t-próbák eredményei

Zenei énkép dimenziók	Fiúk		Lányok		t	p
	M	SD	M	SD		
Hangulat és életvezetés	2,70	0,74	3,12	0,65	-3,62	< 0,001
Közösség	1,65	0,55	2,22	0,68	-5,50	< 0,001
Zenei képesség	1,87	0,72	2,18	0,75	-2,51	0,013
Mozgás és tánc	1,91	0,56	2,74	0,88	-6,83	< 0,001
Zenei eszménykép	1,88	0,75	2,47	0,68	-5,05	< 0,001
Adaptív zenei én	1,92	0,79	2,59	0,72	-5,35	< 0,001
Zenei énkép	1,99	0,45	2,55	0,51	-7,08	< 0,001
Családi zenei háttér	1,19	0,20	1,30	0,25	-2,71	0,008
Az ének-zene órák hasznosak	1,94	1,04	2,77	0,82	-5,33	< 0,001
Saját fejlődési lehetőségek	1,97	0,97	2,59	1,01	-3,79	< 0,001
Iskola iránti attitűd	2,59	0,95	3,16	0,83	-3,84	< 0,001
Hangszertanulás	0,42	1,34	0,92	1,77	-1,91	0,059

A háttérváltozók átlagértékei szintén szignifikánsan magasabbak a lányok körében (10. táblázat). A hangszertanulással eltöltött évek számának eltérése közel szignifikáns. A lányok pozitívabban ítélik meg saját fejlődési lehetőségeiket és pozitívabban viszonyulnak az iskolához is. Amíg a fiúk haszontalannak érzik az ének-zene órákat, addig a lányok inkább hasznosnak tartják. A családi zenei háttér vonatkozásában kapott mutató szintén a lányok körében magasabb. Feltételezhető, hogy ez némileg befolyásolja a többi változóban kapott nemek közötti különbségeket is.

Lineárisregresszió-analízis alapján a háttérváltozók a lányok körében 53%-ban ($R^2=0,53$) magyarázzák a zenei énkép mutatójának varianciáját, amíg a fiúk esetében ez

az érték mindössze 35% ($R^2=0,35$). A lányok zenei énképének alakulásában legfontosabb szerepe, szignifikáns magyarázóereje a fejlődési lehetőségek megítélésének ($r\beta=0,19$, $\beta=0,36$, $t(5, 65)=3,67$, $p<0,001$), az ének-zene órák hasznossága megítélésének ($r\beta=0,19$, $\beta=0,33$, $t(5, 65)=3,13$, $p=0,003$), valamint a iskolához fűződő attitűdnek ($r\beta=0,13$, $\beta=0,26$, $t(5, 65)=2,54$, $p=0,14$) van. A fiúk esetében egyedüli szignifikáns magyarázóerővel saját fejlődési lehetőségeik megítélése bír ($r\beta=0,17$, $\beta=0,32$, $t(5, 67)=2,43$, $p=0,018$), az ének-zene órák hasznosságának magyarázóereje pedig közel szignifikáns ($r\beta=0,09$, $\beta=0,22$, $t(5,67)=1,83$, $p=0,071$).

A zenei képességek tesztel mért fejlettsége tekintetében ugyanakkor nincs szignifikáns különbség a fiúk és a lányok között (fiúk: $M=54,30$, $SD=13,51$; lányok: $M=58,21$, $SD=14,46$, $t= -1,68$, $p=0,095$). A zenei észlelés (fiúk: $M=74,40$, $SD=11,64$; lányok: $M=76,18$, $SD=12,27$, $t= -0,89$, $p=0,372$) és a ritmustapsolás fejlettségében szintén nincs kimutatható különbség (fiúk: $M=59,05$, $SD=20,55$; lányok: $M=59,70$, $SD=17,85$, $t= -0,20$, $p=0,840$). Az éneklés az egyetlen olyan terület, ahol a lányok szignifikánsan nagyobb fejlettsége mutatható ki (fiúk: $M=21,58$, $SD=26,86$; lányok: $M=34,02$, $SD=34,06$, $t= -2,45$, $p=0,016$). Azonban ez azzal is magyarázható, hogy ebben az életkorban a fiúk hangja a lányokkal összehasonlítva gyakrabban válik bizonytalanná a mutálás miatt.

Összegzés

Kutatásunkban 7. évfolyamos tanulók zenei énképét vizsgáltuk. Elemeztük, milyen mértékben függnek össze a diákok saját zenei képességeik fejlettségéről alkotott vélekedései a zenei képességek tesztel mért fejlettségével. Háttérváltozók bevonásával azt vizsgáltuk, milyen szerepet játszik a zenei énképben az, hogy miként ítélik meg saját fejlődési lehetőségeiket, értéket tulajdonítanak-e az iskolai ének-zene tanulásnak, és általánosságban az iskolai tanulásnak. Az iskolán kívüli hangszer tanulással és a családi háttérrel összefüggő változókat szintén bevontunk a vizsgálatba.

Eredményeink azt jelzik, hogy a 7. osztályosok *nagy hányada negatív zenei énképpel rendelkezik*. Az énképet alkotó dimenziók közül az egyetlen, amit pozitívan értékelnek, a zene *hangulatukra és életvezetésükre* gyakorolt hatása. A zene mindennapjaik része, hozzájárul a hangulatuk javításához, a stressz kezeléséhez, és része a pihenéssel eltöltött idejüknek is. Mindez azonban leginkább a zene hallgatására – korábbi kutatási eredmények alapján vélhetően túlnyomórészt a könnyűzene – passzív, inkább háttérzeneként való hallgatására vonatkozik (Janurik, 2009; Janurik & Józsa, 2018). Lineárisregresszió-modellünk alapján a zenei énkép további dimenziói által megmagyarázott varianciák eltérőek, azonban az egyes énkép dimenziók mindegyike szerepet játszik a zenei énkép formálódásában. Az egyes dimenziókra kapott – inkább negatív – mutatók azt jelzik, hogy az aktív részvételt kívánó zenei tevékenységekben már kevésbé érzik felkészültnek magukat, zenei kompetenciáik kevésbé teszik lehetővé, hogy a háttérzenén, zenehallgatáson túl a zene életminőségükre, társas kapcsolataikra további pozitív hatást gyakoroljon. A tanulók éntércepciója alapján a zene nem segíti szociális kapcsolataikat, életükben kevésbé van szerepe a

közösségi zenélésnek, éneklésnek, közös zenei élményeknek, zenei eseményeknek. Emellett nincsenek jó véleménnyel táncolási képességeikről, nem szeretnek táncolni. Zenével való kapcsolatukat, zenei fejlődésüket szintén inkább negatívan értékelik, az évek során változatlanul érzik. A zenei eszménykép dimenziójára kapott értékek azt jelzik, hogy a zene nem különösebben fontos számukra, fejlődésüket a zenélés terén, a zene megismerését, megértését, a zenéről való tudást többségük nem igazán tartja fontosnak.

Zenei képességeik általános fejlettségéről összességében szintén inkább negatív véleményt alkotnak, ami csak részben áll összhangban a zenei képességeik tesztekkel mért eredményével. A zenei énkép és a zenei képességek fejlettsége között közepes erősségű összefüggést kaptunk. A zenei képességek énpercepciójában a legjelentősebb magyarázóerővel az éneklés fejlettségéről és a zenei észlelésről alkotott vélekedésük bír. Azonban a tanulóknak csaknem *háromnegyed része inkább negatívan vélekedik énekléséről*. Mindez vélhetően hozzájárul a zenei képességek általános fejlettségének negatív, a valóságnak nem megfelelő megítéléséhez. A zenei képességek énpercepciójának második legjelentősebb magyarázó tényezőjéről, a valamennyi zenei tevékenység alapját jelentő *zenei észleléshez* kapcsolódó képességeikről („zenei hallásukról”) szintén inkább negatívan vélekednek, ami azonban szintén csak részben fedi a valóságot. Az éneklés alacsony színvonala mellett ez szintén hozzájárulhat a zenei képességekről alkotott énkép téves, a valóságosnál negatívabb megítéléséhez.

Eredményeink szerint az otthoni mintának, a család által közvetített értékeknek, a szülők zenei érdeklődése, az otthoni hangszerjátéknak és éneklésnek fontos szerepe van a gyermekek zenei énképének alakulásában. Ez a családi hatás azonban arányaiban kevés család esetében van jelen. A zenei énkép formálódásában mind az *ének-zene órák zenei fejlődésben betöltött szerepéről alkotott vélekedés*, mind a *fejlődés egyéni lehetőségeinek énpercepciója* szintén jelentős magyarázóerővel bírnak.

A zenei énkép – a kérdőív valamennyi dimenzióját magában foglaló összevont mutató – alakulására a legjelentősebb hatást a *zenei észlelés fejlettségének és az éneklés fejlettségének önmegítélése* gyakorolja. A zenei képességek teszttel mért fejlettségének ugyanakkor nincsen szignifikáns magyarázóereje. A zenei képességek fejlődése és a zenei ismeretek gyarapodása, és ezen keresztül az értő zenehallgatás, az éneklés, illetve a hangszerjáték minél magasabb színvonalú megközelítésében nélkülözhetetlen. Vizsgálatunk alapján azonban a zenei énkép alakulásában, ami meghatározhatja, hogy szívesen vállalkozunk-e a legkülönbözőbb zenei tevékenységekre, a zenei képességek valódi fejlettségénél jelentősebb hatást gyakorol az, *hogyan vélekedünk* ezekről.

Vizsgálatunk arra is rámutatott, hogy a zenei énkép formálódásában különösen nagy felelősség hárul az iskolai ének-zene oktatásra. Mindezek alapján az ének-zene órák módszertani megújulásához elsősorban olyan módszerekre, olyan zenei tevékenységekre van szükség, amelyek zenei élményeken alapulnak, elősegítik a zenei képességek fejlődését. Emellett a zenei értékek elfogadását, a zenetanulás jelentőségének, a személyiség fejlődésében betöltött szerepének a megértését is elősegítik. Eredményeink alapján az iskolai ének-zene oktatás nem él a mozgás, a tánc természetes összekapcsolódásának lehetőségével, az érzelmeknek a zenén, táncon vagy a drámapedagógia eszközeivel való kifejezésének – az ember számára – természetes, élményszerű lehetőségével. Az iskolai tanulás

első éveiben még látható az erre való törekvés, a dalos játékokban például ebben az életkorban még szívesen vesznek részt a gyerekek. Azonban a későbbiek során már többnyire csak a sokszor kedvetlenül folytatott éneklés és a zeneelméleti, zeneirodalmi ismeretek tanítása felé tolódik el a hangsúly. Az élményszerű zenei tapasztalatszerzést, egyúttal a zenei énkép megerősödését segíthetik elő például azok az új módszerek, amelyek az éneklést és a zenehallgatást kísérő mozgásnak a gyakorlatba való integrálását tűzték ki célul (Maróti et al., 2016; Nemes, 2016), vagy az olyan zenei programok, amelyek az éneklést a ritmikai fejlesztéssel, ritmusjátékokkal kötik össze (pl. Pethő, Mucsi, & Surján, 2018). A drámapedagógiai módszerek, a kooperatív tanulási technikák, a projektmódszer, a problémaalapú tanulás ének-zene órai alkalmazása jelentősen növelhetik a zenetanulás iránti motiváltságot (Jakobicz, Wamzer, & Józsa, 2018). Mind a zenei képességfejlesztéshez, mind az ismeretek elsajátításához kívánatos módszertani megújulásban szintén fontos szerepet játszhat a 21. századi technikai eszközök alkalmazása, azoknak a lehetőségeknek a kihasználása, amelyeket a digitális eszközök használata nyújthat (Szabó, 2018; Szabó, Janurik, & Józsa, 2019).

Kutatásunk megerősíti a korábbi motiváció- és attitűdvizsgálatok eredményeit (l. Jakobicz, Wamzer, & Józsa, 2018; Janurik, 2007; 2008; Janurik, & Józsa, 2018; Janurik & Pethő, 2009; Pethő & Janurik, 2009; Pintér, 2021). Az iskolai ének-zene órák nem segítik a tanulókat abban, hogy a zenéhez való viszonyukat, életminőségüket pozitívan befolyásolja. Jelenleg nem járulnak hozzá ahhoz, hogy kompetensnek érezzék magukat, a zenélés és a tánc örömet okozzon számukra, vagy pozitív hatást gyakoroljon társas kapcsolataikra. További módszertani kutatásokra, tartalmi és módszertani megújulásra, szemléletváltásra van szükség. Kihívást jelentő, de teljesíthető feladatokra, zeneiképesség-fejlesztésre, passzivitás helyett örömteli tevékenységekre. Elengedhetetlen, hogy megtaláljuk azokat a módszereket, oktatási tartalmakat és zenei tevékenységeket, amelyek a tanulók aktív részvételét kívánják meg, és a 21. századi fiatalok számára olyan élményszerű zenetanulás lehetőségét nyújtják, amely a zene iránti pozitív viszonyuláshoz, értékének felismeréséhez, pozitív zenei énképhez vezethet.

Köszönetnyilvánítás

A tanulmány elkészítését a Magyar Tudományos Akadémia Tantárgypedagógiai Kutatási Programja támogatta.

Irodalom

- Altenmüller, E., & Schneider, S. (2012). Planning and performance. In S. Hallam, J. Cross, & M. Thaut (Eds.), *Oxford Handbook of Music Psychology*, Oxford Handbooks Online. doi: [10.1093/oxfordhb/9780199298457.013.0031](https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199298457.013.0031)
- Asztalos, K. (2014). *A zenei észlelési képesség fejlődése 5-17 éves korban – online diagnosztikus mérések óvodai és iskolai környezetben* [Doctoral dissertation]. Szegedi Tudományegyetem, Neveléstudományi Doktori Iskola. doi: [10.14232/phd.2998](https://doi.org/10.14232/phd.2998)

A zenei énkép jellemzői és összefüggése a zenei képességekkel hetedik osztályosok körében

- Asztalos, K., & Csapó, B. (2017). Development of musical abilities: Cross-sectional computer-based assessments in educational contexts. *Psychology of Music, 45*(5), 682–698. doi: [10.1177/0305735616678055](https://doi.org/10.1177/0305735616678055)
- Berkowska, M., & Dalla Bella, S. (2009). Acquired and congenital disorders of sung performance: A review. *Advances in Cognitive Psychology, 5*(1), 69–83. doi: [10.2478/v10053-008-0068-2](https://doi.org/10.2478/v10053-008-0068-2)
- Clements, A. C. (2002). *The importance of selected variables in predicting student participation in junior high choir* [Doctoral dissertation]. ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 3062930). University of Washington
- Demorest, M., Kelley, J., & Pfordresher, P. Q. (2017). Singing ability, musical self-concept, and future music participation. *Journal of Research in Music Education, 64*(4), 405–420. doi: [10.1177/0022429416680096](https://doi.org/10.1177/0022429416680096)
- Drake, C., Jones, M. R., & Baruch, C. (2000). The development of rhythmic attending in auditory sequences: Attunement, referent period, focal attending. *Cognition, 77*(3), 251–288. doi: [10.1016/s0010-0277\(00\)00106-2](https://doi.org/10.1016/s0010-0277(00)00106-2)
- Erős, I. (1992). A zenei alapképesség vizsgálata. In E. Czeizel & A. Batta (Eds.), *A zenei tehetség gyökerei* (pp. 183–206). Budapest: Mahler Marcell Alapítvány – Arktisz Kiadó.
- Fiedler, D., & Spychiger, M. (2017). Measuring „Musical Self-Concept” throughout the years of adolescence with MUSCI_youth: Validation and adjustment of the Musical Self-Concept Inquiry (MUSCI) by investigating samples of students at secondary education schools. *Psychomusicology: Music, Mind, and Brain, 27*(3), 167–179. doi: [10.1037/pmu0000180](https://doi.org/10.1037/pmu0000180)
- Geen, R. G. (1995). *Human motivation: A social psychological approach*. Pacific Grove, California: Brooks/Cole Publishing Company.
- Gévayné, Janurik, M. (2010). *A zenei hallási képességek fejlődése és összefüggése néhány alapképességgel 4–8 éves kor között* [Doctoral dissertation]. Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi Doktori Iskola.
- Gogol, K., Brunner, M., Martin, R., Preckel, F., & Goetz, T. (2017). Affect and motivation within and between school subjects: Development and validation of an integrative structural model of academic self-concept, interest, and anxiety. *Contemporary Educational Psychology, 49*, 46–65. doi: [10.1016/j.cedpsych.2016.11.003](https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2016.11.003)
- Hargreaves, D. J., Purves, R. M., Welch, G. F., & Marshall, N. A. (2007). Developing identities and attitudes in musicians and classroom music teachers. *British Journal of Educational Psychology, 77*(3), 665–682. doi: [10.1348/000709906x154676](https://doi.org/10.1348/000709906x154676)
- Huang, C. (2011). Self-concept and academic achievement: A meta-analysis of longitudinal relations. *Journal of School Psychology, 49*(5), 505–528. doi: [10.1016/j.jsp.2011.07.001](https://doi.org/10.1016/j.jsp.2011.07.001)
- Isbell, D. S. (2014). The socialization of music teachers: A review of the literature. *Applications of Research in Music Education, 34*(1), 5–12. doi: [10.1177/8755123314547912](https://doi.org/10.1177/8755123314547912)
- Jackendoff, R., & Lerdahl, F. (2006). The capacity for music: What is it and what’s special about it? *Cognition, 100*(1), 33–72. doi: [10.1016/j.cognition.2005.11.005](https://doi.org/10.1016/j.cognition.2005.11.005)
- Jakobicz, D., Wamzer, G., & Józsa, K. (2018). Motiválás az ének-zene órákon. *Gyermeknevelés, 6*(2), 18–31. doi: [10.31074/gyn201821831](https://doi.org/10.31074/gyn201821831)
- Janurik, M. (2007). Áramlatélmény az iskolai ének-zeneórákon. *Magyar Pedagógia, 107*(4), 295–320.
- Janurik, M. (2008). Betöltik-e szerepüket az ének-zeneórák a mai oktatásban? *Iskolakultúra, 18*(9–10), 107–116.
- Janurik, M. (2009). Hogyan viszonyulnak az általános és középiskolás tanulók a klasszikus zenéhez? *Új Pedagógiai Szemle, 59*(7), 47–64.
- Janurik, M., & Józsa, K. (2013). A zenei képességek fejlődése négy- és nyolcéves kor között. *Magyar Pedagógia, 113*(2), 75–99.
- Janurik, M., & Józsa, K. (2016). Enyhén értelmi fogyatékos gyermekek zenei képességének fejlettsége. *Magyar Pedagógia, 116*(1), 25–50. doi: [10.17670/mped.2016.1.25](https://doi.org/10.17670/mped.2016.1.25)

- Janurik, M., & Józsa, K. (2018). Az iskolai zenetanulás iránti motivációt alakító néhány tényező. *Gyermeknevelés*, 6(2) 5–17. doi: [10.31074/gyn20182517](https://doi.org/10.31074/gyn20182517)
- Janurik, M., & Pethő, V. (2009). Flow élmény az énekórán: a többségi és a Waldorf-iskolák összehasonlító elemzése. *Magyar Pedagógia*, 109(3), 193–226.
- Józsa, K. (1999). Mi alakítja az énértékelésünket fizikából? *Iskolakultúra*, 9(10), 72–80.
- Józsa, K. (2007). *Az elsajátítási motiváció*. Budapest: Műszaki Kiadó.
- Koelsch, S. (2014). Music processing in the brain. In D. Jaeger & R. Jung (Eds.), *Encyclopedia of computational neuroscience* (pp 1–34). Springer. doi: [10.1007/978-1-4614-7320-6_104-1](https://doi.org/10.1007/978-1-4614-7320-6_104-1)
- Maróti, E., Barabás, E., Deszpot, G., Farnadi, T., Nemes, L. N., Szirányi, B., & Honbolygó, F. (2016). *The Effect of Movement Instruction in Music Education on Cognitive, Linguistic, Musical and Social skills*. In Proceeding ICMPC14 (14th biennial International Conference on Music Perception and Cognition), San Francisco, CA. 544. Retrieved from http://www.icmpc.org/icmpc14/files/ICMPC14_Proceedings.pdf
- Marsh, H. W., Byrne, B. M., & Shavelson, R. J. (1992). A multidimensional, hierarchical self-concept. In T. M. Brinthaupt & R. P. Lipka (Eds.), *SUNY series, studying the self. The self: Definitional and methodological issues* (pp. 44–95). New York: State University of New York Press.
- Mizener, C. P. (1993). Attitudes of children toward singing and choir participation and assessed singing skill. *Journal of Research in Music Education*, 41(3), 233–245. doi: [10.2307/3345327](https://doi.org/10.2307/3345327)
- Morin, A. J. S., Scalas, L. F. Vispoel, W., Marsh, H. V., & Wen, Z. (2015). The Music Self-Perception Inventory: Development of short form. *Psychology of Music*, 44(5), 915–934. doi: [10.1177/0305735615592690](https://doi.org/10.1177/0305735615592690)
- Nemes, L. N. (2016). Beszámoló előadás az „Aktív zenetanulás énekléssel és mozgással - módszerek és ezek hatásvizsgálata” c. kutatás tervezéséről. *Parlando*, 7. Retrieved from <http://www.parlando.hu/2016/2016-5/Nemes-projekt.htm>
- Overy, K., Norton, A., Cronin, K., Gaab, N., Alsop, D., Winner, E., & Schlaug, G. (2004). Imaging melody and rhythm processing in young children. *Neuroreport*, 15, 1723–1726. doi: [10.1097/01.wnr.0000136055.77095.f1](https://doi.org/10.1097/01.wnr.0000136055.77095.f1)
- Peretz, I. (2009). Music, language and modularity framed in action. *Psychologica Belgica*, 49(2–3), 157–175. doi: [10.5334/pb-49-2-3-157](https://doi.org/10.5334/pb-49-2-3-157)
- Pethő, V., & Janurik, M. (2009). Waldorf iskolába járó és általános tantervű tanulók klasszikus zenéhez fűződő attitűdjének összehasonlító elemzése. *Iskolakultúra Online*, 1(1), 24–41.
- Pethő, V., Mucsi, G., & Surján, N. (2018). Zene – ritmus – játék. A ritmikai fejlesztés lehetőségei, kérdései első osztályban. *Gyermeknevelés*, 6(2), 119–131. doi: [10.31074/gyn20182119131](https://doi.org/10.31074/gyn20182119131)
- Pintér, T. K. (2020). A zeneoktatásunk kihívásai és nehézségei általános iskolai és gimnáziumi tanárok nézetei alapján. *Gyermeknevelés*, 8(2), 74–109. doi: [10.31074/gyntf.2020.2.74.109](https://doi.org/10.31074/gyntf.2020.2.74.109)
- Pintér, T. K. (2021). *A zenei nevelés társadalmi megítélése Magyarországon*. Budapest: Akadémiai Kiadó. doi: [10.1556/9789634546115](https://doi.org/10.1556/9789634546115)
- Scalas, L. F., Marsh, H. V., Vispoel, W., Morin, A. J. S., & Wen, Z. (2016). Music self-concept and self-esteem formation in adolescence: A comparison between individual and normative models of importance within a latent framework. *Psychology of Music*, 45(6), 763–780. doi: [10.1177/0305735616672317](https://doi.org/10.1177/0305735616672317)
- Schmidt, C. P. (2005). Relations among motivation, achievement, and music experience variables in secondary instrumental music students. *Journal of Research in Music Education*, 53(2), 134–147. doi: [10.1177/002242940505300204](https://doi.org/10.1177/002242940505300204)
- Shanin, A., Roberts, L. E., & Trainor, L. J. (2004). Enhancement auditory cortical development by musical experience in children. *Neuroreport*, 15(12), 1917–1921. doi: [10.1097/00001756-200408260-00017](https://doi.org/10.1097/00001756-200408260-00017)
- Sloboda, J. A., Wise, K. J., & Peretz, I. (2005). Quantifying tone deafness in the general population. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1060(1), 255–261. doi: [10.1196/annals.1360.018](https://doi.org/10.1196/annals.1360.018)

A zenei énkép jellemzői és összefüggése a zenei képességekkel hetedik osztályosok körében

- Spychiger, M. (2017). From musical experience to musical identity. In R. Macdonald, D. J. Hargreaves, & D. Miell (Eds.), *Handbook of musical identities* (pp. 267–287). Oxford University Press, Oxford. doi: [10.1093/acprof:oso/9780199679485.003.0015](https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199679485.003.0015)
- Spychiger, M., Gruber, L., & Olbertz, F. (2009). Musical self- concept. Presentation of a multidimensional model and its empirical analyses. In J. Louhivuori, T., Eerola, S. Saarikallio, T., Himberg, & P.- S. Eerola (Eds.), *Proceedings of the 7th Triennial Conference of European Society for the Cognitive Sciences of Music (ESCOM 2009) Jyväskylä, Finland*. pp. 505–506. Jyväskylä: University of Jyväskylä, Department of Music.
- Surján, N., & Janurik, M. (2018). A zenei észlelés fejlettségének vizsgálati lehetőségei. *Gyermeknevelés*, 6(2), 32–48. doi: [10.31074/gyn201823248](https://doi.org/10.31074/gyn201823248)
- Szabó, N. (2018). Zenesziget - Edutainment az ének-zene oktatásban. *Gyermeknevelés*, 6(2), 97–107. doi: [10.31074/gyn2018297107](https://doi.org/10.31074/gyn2018297107)
- Szabó, N., Janurik, M., & Józsa, K. (2019). The effect of Music Island (computer program) on the development of musical abilities in school music lessons. In L. Gómez Chova, A. López Martínez, & I. Candel Torres (Eds.), *EDULEARN19 Proceedings 11th International Conference on Education and New Learning Technologies* (pp. 589–599). Palma de Mallorca, Spanyolország: IATED Academy. doi: [10.21125/edulearn.2019.0212](https://doi.org/10.21125/edulearn.2019.0212)
- Szenczi, B. (2008). Énkép és tanulás: nemzetközi kutatási irányzatok és tendenciák. *Iskolakultúra Online*, 2, 104–118.
- Turmezeyné Heller, E., & Balogh, L. (2009). *Zenei tehetséggondozás és képesség-fejlesztés*. Debrecen: Kocka Kör Tehetséggondozó Kulturális Egyesület.
- Vispoel, W. P. (2003). Measuring and understanding self-perceptions of musical ability. In H. W. Marsh, R. G. Craven, & D. M. McInerney (Eds.), *International advances in self research* (pp. 151–180). Greenwich: Information Age Publishing.
- Wang, Q. (2006). Relations of maternal style and child self-concept to autobiographical memories in Chinese, Chinese immigrant, and European American 3-year-olds. *Child Development*, 77(6), 1794–1809. doi: [10.1111/j.1467-8624.2006.00974.x](https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2006.00974.x)
- West, C. (2013). Motivating music students: A review of the literature. *Update: Applications of Research in Music Education*, 31(9), 11–19. doi: [10.1177/8755123312473611](https://doi.org/10.1177/8755123312473611)
- Whidden, C. (2010). Understanding social-cultural influences affecting non-participation in singing. *Multi-Disciplinary Research in the Arts: E-journal*, 2(1), 1–15.
- Zsolnai, A., Kinyó, L., & Jámbori, Sz. (2012). Szocializáció, szociális viselkedés, személyiségfejlődés. In B. Csapó (Ed.), *Mérlegen a magyar iskola* (pp. 327–365). Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

Janurik Márta, Szabó Norbert és Józsa Krisztián

ABSTRACT

THE CHARACTERISTICS OF MUSICAL SELF-CONCEPT AND ITS RELATIONSHIP WITH MUSICAL SKILLS AMONG 7TH GRADERS

Márta Janurik, Norbert Szabó & Krisztián Józsa

The paper examines the components of musical self-concept as well as its associations from a broader perspective. Musical self-concept, a complex, multidimensional psychological construct was assessed with the help of MUSCL_youth (Musical Self-Concept Inquiry). The instrument measured 6 dimensions of musical self-concept with Likert-type scales. Musical skills were measured with musical aptitude tests, and we also used a background questionnaire to explore family variables. Participants were 145 students from grade 7. The Hungarian version of MUSCL_youth demonstrated good psychometric properties. The majority of the participants were found to have quite negative musical self-concept. This negative self-concept turned out to be unrealistic in many cases, and did not correspond with students' musical skills. Musical self-concept and musical skills as measured with musical aptitude tests correlated moderately. Values mediated by the family, parents' musical interests, instrumental play and singing at home were found to play an important role in students' musical self-concept. Musical self-concept was also heavily impacted by students' self-perceptions of their own singing and musical hearing. Furthermore, results highlighted the role of school music education in the development of musical self-concept. School music education reforms should primarily rely on methods and musical activities which are based on students' musical experiences, and promote the development of musical skills as well as that of a realistic musical self-concept.

Magyar Pedagógia, 120(2). 171–200. (2020)
DOI: 10.17670/MPed.2020.2.171

Levelezési cím / Address for correspondence:

Janurik Márta, Szegedi Tudományegyetem Bartók Béla Művészeti Kar, H–6722 Szeged, Tisza Lajos krt. 79–81.

Szabó Norbert, Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Neveléstudományi Intézet, H–7400 Kaposvár, Guba Sándor utca 40.

Józsa Krisztián, Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi Intézet, H–6722 Szeged, Petőfi Sándor sgt. 30–34., Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Neveléstudományi Intézet, H–7400 Kaposvár, Guba Sándor utca 40.